

ÉRTEK EZÉSEK

A

TÁRSADALMI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

MÁSODIK KÖTET. 1870–1874.

A II. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

FRAKNÓI VILMOS

OSZTÁLYTITKÁR.

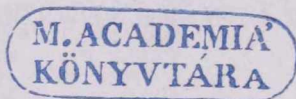
BUDAPEST,

EGGENBERGER-FÉLE AKAD. KÖNYVKERESKEDÉS.

(HOFFMANN ÉS MOLNÁR.)

1874.

300938

ÉRTEKEZÉSEK

a társadalmi tudományok köréből.

Második kötet. 1870—1874.

- I. Szám. A fogyasztási egyletek. Dr. Vécsey Tamástól.
1870. 59 l. . . . . 40 kr.
- II. Szám. Az emberi öntudat jelen fokáról. Dr. Barsi
Józseftől. 1870. 27 l. . . . . 20 kr.
- III. Szám. Kassa város parketkészítése a XV. század kezdetén.
Wenzel Gusztáv r. tagtól. 1870. 43 l. . . . . 20 kr.
- IV. Szám. Emlékbeszéd Császár Ferencz tiszteleti tag fölött.
Dr. Suhayda János levelező tagtól. 1871. 12 l. 10 kr.
- V. Szám. Szemle a magyar jogászggyűlések munkássága s eredményei felett. Tóth Lőrincz r. tagtól. 1872.
88 l. . . . . 55 kr.
- VI. Szám. Modern alkotmányos monarchiai intézmények. Ladányi Gedeon l. tagtól. 1873. 28 l. . . . . 20 kr.
- VII. Szám. Emlékbeszéd Rau Károly Henrik felett. Kautz Gyula r. tagtól. 1873. 16 l. . . . . 10 kr.
- VIII. Szám. A nemesség országgyűlési fejenként való megjelenésének megszűnése. Hajnik Imre l. tagtól. 1873.
18 lap . . . . . 12 kr.
- IX. Szám. A részvénytársulati ügy törvényhozói szempontból.
Dr. Matlekovits Sándor l. tagtól. 1873. 18 l. . . . . 12 kr.
- X. Szám. Mezőgazdasági statistika a nemzetközi kongresszusokon. Keleti Károly l. tagtól. 1874. 32 l. . . . . 20 kr.
- XI. Szám. A székely kérdés. Galgóczy Károly l. tagtól. 1874. 24 l. . . . . 15 kr.
- XII. Szám. Az emberi élettartam és halandóság kiszámításáról. Négy graphicus rajzzal. Kőrösi Józseftől.
1874. 52 l. . . . . 50 kr.

A

FOGYASZTÁSI EGYLETEK.

NEMZETGAZDÁSZATI

ÉS

STATISZTIKAI TANULMÁNY.

Dr. VÉCSEY TAMÁSTÓL.

(Olvastatott a M. Tud. Akademia 1869. jul. 19. tartott ülésében.)

PEST.

EGGENBERGER FERDINÁND MAGYAR AKADEMIAI KÖNYVÁRUSNÁL.

1870.

A FOGYASZTÁSI EGYLETEK. *)

NEMZETGAZDASÁGI ÉS STATISZTIKAI TANULMÁNY.

Dr. Vécsey Tamástól.

(Olvastatott a M. Tud. Akadémia 1869. júl. 19. tartott ülésében.)

I.

A fogyasztási egyletek lényege.

A tulajdonképeni proletárság és a tömegnyomor hazánkban, hol a népességnek 52.9 százaléka ¹⁾ az östermelésből meríti keresetét, még nem nyert ugyan ijesztő kiterjedést; mind a mellett, főleg az 1867. előtti rendszer nyomasztósága és több gazdasági csapás következtében a mi állam-háztartásunkba is befészkelődött a *hiánylat* (deficit), mely nem csak az ország, hanem a magánosok gazdaságára is zavarólag hat; mutatkozik az *adóhátralék*, mely már 1865-ben 21 millió ftra rugott és még a folyó évben is 1.9 millió ft behajtására és 8.4 millió ft kamatozó kincstári utalvány kibocsáthatására ad alkalmat; ²⁾ mutatkozik továbbá a hagyatékok több

---

*) Források.

Die Consumvereine, ihr Wesen und Wirken von Ed. Pfeiffer Stuttgart 1869. II. Auflage. Der „Consumverein“ Organ des Verbandes deutscher Cons. ver. 1868. év 1869 évfolyam.

Die Consumvereine von Eugen Richter. Berlin 1867.

„Anweisung für Consumvereine“ von Dr. F. Schneider. Berlin 1869.

„Les sociétés de coopération“ Casimir Perier. Paris 1864.

„Demokratisches Wochenblatt“, Leipzig 1869.

„Bericht über den ersten Verbandstag Sächsischer Consumvereine zu Chemnitz am 27—29. März 1869.“ Leipzig 1869.

„Rundschreiben der Sächsischen Consumvereine Nr. 6. Nr. 11. 1869.“

„Blätter für Genossenschaftswesen“ herausgegeben von Schulze-Delitzsch. 1869. évfolyam.

Több fogyasztási egyletnek nyomtatott jelentése.

Az értekezőnek magán levelezései.

¹⁾ Konek : Statistikai kézikönyve 168. lap.

²⁾ 1868 : L. 4. és 5. §.

mint egy harmadának vagyon - nélkülsége és a csődesetek szaporodása. Régen felvillant már azon eszme, hogy a föld egy óriás uradalom, melynek jogos ura az öszves emberiség. És sokan hiszik, hogy a tömegnek szegénysége mások gazdagságának közvetlen eredménye.

Többé hazánkban sem egészen ismeretlen azon forradalmi sebességgel növekedni képes mozgalom, mely a tőke nélküli osztály szegényebb rétegeiből indul ki s mely hol *pusztá-keresés*, hol *állami segély*, hol *hatalmi tény* által törekszik elenyésztetni a javak egyenlőtlen szétoszlásával járó viszás állapotot; ama viszás állapotot melyben a munkával és nélkülözéssel szemközt a benye gazdagság és pazar bőség hivalkodik az elkeseredett elégtelenség szítására.

A communismusnak azon faja, mely a tulajdon elleni álnok merényletekben örökös hadat folytat a vagyonosok ellen, folytonosan gyarapodik; minden 960-ik polgártársunk elítélt gonosztevő (Konek S. Statist. kézi könyv 517. lap.)

Az állam - gépezet kerekeibe segélyért kapaszkodni akaró munkások és nyugtalankodók csoportosulásai (feledve hogy az állam, ha *akarna* is de nem *birna közvetlenül* segíteni a munkásokon), a múlt hónapokban nem csak Pozsonyban és Pesten, hanem más népes városainkban is jelentkeztek, s habár népünk, józan észjárása mellett magát elragadtatni még nem engedte, mindazáltal ezen kórtünetek előtt szemet nem húnyhatunk.

Más részről örvendetesen tapasztaljuk, hogy egy pár év óta hazánkban megpezsdült a közgazdasági oly soká szunnyadt erő. A vállalkozási szellem felébredt, mozgásba hozta a nagy és kis, honi és külföldi tőkét, szövetkezésre bírja a termelőket, iparosokat, kereskedőket, az egyletek és társulatok mint varázs „legyen“ szóra keletkeznek, a közlekedési eszközök sokasodnak, a részvény - társulatok, gyárvállalatok és hitelintézetek egymást érve keletkeznek; a pesti értéktőzsdének napi jelentése hétről hétre hosszabb hasábot foglal el. De fejlődő gazdasági életünket némely bajok környezik, melyek orvoslásra várnak. Az iparszabadság, mely az ipar terén oly szolgálatot tesz, mint lélekzésünknel az éleny, megemészté a *céhek* összetartó vaskarjait és folyvást

lohasztja a *védvámokat*. Eme két támaszt, mely a rohamos verseny ellen biztosította iparosainkat, nem helyettesíté még eleendőleg a társulási szellem; a nagy tőke betolakodik minden üzletágba, s az előbb önálló *mestert* egyszerű munkássá lejjebbezi; a vállalatok gyümölcsét a tőke nyeli el, csak hulladékot hagy a munkásnak; még ott is túlsulyra vergődött a tőke, hol elébb alárendelt szerepet vitt; messze távozunk azon időtől, midőn az ügyvédkedés egy ív papirossal, a szabómesterség egy tüvel s szál czérnával megkezdethetett. A kik tudják, hogy a gépek dörömbölése közé mennyi sohaj vegyül és tudják, hogy a gyárak zibongóműhelyeit mennyi nyomor környezi, lehetetlen hogy a nagy ipar fejlődését kisérni szokott *bajok* elhárításáról előre-tekintőleg ne tünődjenek.

A fentebb említett kórtünetek és az imént érintett bajok egy közös buja forrásra engednek következtetést vonni, t. i. a *szegénységre*, mely a társadalmat két ellenes táborra különíti.

Ezen kívül az állami, egyházi, községi és társulati hivatalnokok, nyugdíjasok és honoratiorok, kiknek száma a hivatalos összeírás szerint már 1857-ben nálunk 162,147 főre ment továbbá a saját háztartásra utalt szolgaszemélyzet is folyvást szaporodik. Tehát a kimért, többnyire szűk állandó fizetésből élő családok száma növekedvén: egyre népesülnek azon osztályok, melyeknek jövője anyagilag biztosítva nincs, s melyeket a munkaszünet vagy tehetetlenség, vagy a kereső családapának halála inségbe dönthet. És így a népnek egy része — melynél a műveltség is hiányzik — nyomorral küzd, más része pedig a jelenben el van ugyan látva, de a bizonytalan jövőnek aggodalmai által kísértetik, és nagy jutalékokat szed belőle a rejtőzködő szégyenlős szegénység.

Mindezeknek elgondolásánál jól esik szemeinket a népiskolai közoktatásról szóló törvényre (1868: XXXVIII.) fordítanunk, mely népünket erkölcsileg újjá teremteni van hivatva s megtanítandja arra, hogy a szorgalom, becsületesség és gyakorlatiasság értékét már kiskorától becsülje. Vigaszt merítünk a segélyezési, előlegezési intézetek, takarékpénztárak, nép és iparbankok szaporodásából is. *A műveltség és jólét* főbiztosítékai a társadalmi rendnek, s e kettőnek

általános elterjedésében fekszik szebb jövőnk alapja, melyet az által lehet lerakni, ha kifejtjük az e célra legbiztosabban vezető, és a nép által saját keblében hordott eszközt, t. i. az *önsegélyt*.

Az östermelés, ipar vagy kereskedelem körében felmerült csapások, zavarok és szerencsétlenségek, továbbá a szegénység terjedése és sanyarúságai ellen mi sem biztosít inkább mint az *önsegély*, s az ennek elvén nyugvó társulás.

Az állam, mely maga is a fillérig menő takarékoságra szorúl, csak azt adhatja a polgárnak, mit ettől vagy adók vagy kölcsönök alakjában elvett. Az állami segély tehát communismusra és így a gazdaság elpusztítására vezetne, a munkást elbizakodóvá, könnyelművé tenné, és az országot egy borzasztó szegényházzá változtatná. Ezt sok népámító meg nem gondolja!

A szegényeknek koronkinti felsegállése mindig szép és humanus kötelessége a társadalomnak, de néha arányba nem hozható a növekedő szükséggel, néha pedig fonák eredményű, midőn t. i. restségre, gondatlan könnyelműségre, ál-szenteskedő koldulásra bátorít.

Az alamizsna enyhítheti, de végkép el nem háríthatja a szegénységet. A könyöradomány megtöri az elfogadónak önérzetét.

Az előlegezési egyletek kívánatosak ugyan, csak hogy a munkás nép egy része, mely úgy is hitelből él, a könnyű kölcsönzés által könnyen sodortatik az eladósodás örvénye felé; más része pedig természetes idegenkedéssel viseltetik minden „adósság csinálás“ ellen, szentül tartván, hogy „kölcsön zabon nem hizik meg a ló“; de végül az előleget egyszer vissza is kell fizetni, mit csak a legritkább esetben, t. i. akkor tehet megerőltetés nélkül, ha a kölcsönt sikerrel használta termelési célra; a háztartásnál felemésztett, vagy meddően elfogyasztott előleg visszatérítése végtelen nehéz. A községi magtárak kezelőire hivatkozhatunk. *Előlegezés* a pillanat szorultságán tágíthat, de a jövőt ritkán biztosítja.

A segély *előlegezése* képezze a kivételt, az *önsegélyre* szoktatás pedig a szabályt. Oly egylet után kell tehát látni, mely tökélet *teremt* a munkás számára, s oly segélyt nyújt neki, me-

lyet *egyedül magának* köszönhet, melyet visszafizetni soha nem tartozik, mely segélyforrásnak cseppjei akkor is szivárognak és gyűlnek, midőn a munkás és kereset nélküli családja nem tesz egyebet, mint *fogyaszt*. És ezen célra legalkalmasabbak a *fogyasztási egyletek*, vagy is oly társulatok, melyek a fogyasztók által azon célból alapíttatnak, hogy a háztartási főbb tárgyakat jó minőségben, jutányosan szerezhessék be, és ekként megtakarításokat tehessenek s tőkét gyűjthessenek.

Az egyletet tehát nem vállalkozók, hanem magok a *fogyasztók* alapítják; alapítják pedig a háztartási kellékek jó és hamisítlan minőségbeni beszerzése céljából, akkint, hogy misem adatik hitelbe, hanem azonnali készpénz fizetés követeltetik elengedhetlenül, már csak azért is, mivel a hitelbe-adás és az ebből sokszor következő rendetlenség, kellemtelenség, az egylet fejlődését megzavarhatja, sőt az egyletet meg is buktathatja, és károsulnának azon tagok, kik pontosan fizetnek. De az egyletnek feladata túlterjed a merő anyagiasságon, a jó és olcsó szerek beszerzésén; igyekszik ugyanis helyes gazdasági *elveket* terjesztetni még az alsó néposztályoknál is, és törekszik az *önsegélynek* erkölcsiesítő és nemesítő eszközét kezünkbe adni. Az egyletbe lépést lehetőleg meg kell könnyíteni, csak felette csekély törzsbeíratást kívánni, a kilépést pedig a függőben levő osztalék visszatartása vagy pedig bizonyos kilépési díj követelése által nehezíteni.

A fogyasztási egyletek arról győzik meg a gyarapodni akaró munkást, hogy az igérvények, reskontók és sorsjegyek ködképei helyett fordítsa figyelmét a termelő tevékenység mezejére és boldogulását önerejétől és a társulástól várja.

A társulás fölemeli és erősebbé teszi az elszigeteltségben oly gyöngye egyediséget, ennek önállóságát növeli, önbizalmát fokozza, tökéletesbülését elősegíti.

Korunk demokratikus iránya követeli, hogy lehetőleg kitöltessék azon nagy űr, mely a szegény és gazdag osztály közt tátong. A nép millióinak érdeke hozza magával, hogy az apródonkint vásárló is illő jutányos árért juthasson a cikkekhez, a kinek nem telik egyszerre tömegesen vásárolni, ne legyen még azzal is büntetve, hogy apró részleteit mérge

drágán fizesse a szatócsnak. Ki egyszerre 100 frtért vásárol élelmi cikket, nem csak azon előnyben részesül, hogy csak *egyszeri* fáradságba és idővesztegetésbe kerül a bevásárlás, hanem abban is, hogy a nagyban vásárlónak egy pár százaléket elengednek: ki ellenben 100 ftot száz részletben keres és költ el, ugyanennyiszer fárad és vesztegeti idejét, és minden bevásárlás alkalmával, ha nem többet legalább öt krajczárt vesz rajta a kalmár azon készségeért, hogy kis részletekben is kiszolgálja emberünket, s ezen felül a kalmár sokszori fáradozásának s időveszteségének díját s tőkéjének kamatait sem engedi el; mindezt betudja a portékának árába. Oly köztudomású tapasztalással állunk itt szemközt, melynek bizonyíthatása felesleges; de elhárítása kívánatos és lehetséges. Lehetségesse teszi a társulás jelesül a fogyasztók egyesülése, mi által a legaprólékosabb fogyasztó is termelési áron kaphatja portékáit úgy mint az első kézből vásárló; avagy megtakaríthatja azon nyereséget, mit különben a kiskereskedőnek fizetne. Az egylet a nagyban vásárlás előnyeit biztosítja azoknak, kik külön külön nem vásárolhatnak nagyban.

Az egyesülés nagyot tehet. A mázsányi vaskörtét a közönséges mérőserpenyön nem billentheti fel az egyfontnyi súly, habár ezret rakjunk is *egy* után, de tegyünk százat *egy* mellé és egyensúlyozva lesz a mázsás körte! A fogyasztási egylet mint jogi személy *egyed*nek tekintetik, s tagjainak apró vételei egymáshoz számítva, a nagyvevő előnyeit élvezik. Ennek következtében megtakarítást tehet a fogyasztó, a megtakarítás által pedig tőkét nyer és így termelési eszközt kap kezéhez.

A termelés szoros összefüggésben áll a fogyasztással. A termelés célja fogyasztási készleteket szolgáltatni, s viszont a fogyasztás készít helyet az újabb termelés számára; a termelésnek meg kellene szűnnie, ha az előbbi készletek föl nem emésztetnének. Hogy eső képződhessék: elpárolgásnak kell történnie. A fogyasztás, mely észszerűen történik, gazdaságilag üdvös. De kétszeresen üdvössé válik, ha vele a tőkegyűjtés veheti kezdetét, és pedig a tőkének oly megtakarítás általi gyűjtése, mely által az észszerű fogyasztás távolról sem szoríttatik meg, s mely által a művelődésbeni haladás,

az életnek széppé és kellemessé tévése, a kevésbé vagyonosok számára is lehetővé válik.

Az észszerű fogyasztás feltétele és rugója a termelésnek. Ezen szempontból a termelést régóta helyeseltük. De most azt is tudjuk, hogy a fogyasztás a leghatalmasabb termelési közegnek, a tőkének forrásává lehet. Valamint a lombos fa, midőn levelét lehullatja, egyuttal helyet ad már akkor a jövő évi bimbó és termés ébrényét burkoló rügynek: úgy a fogyasztási egylet útjani pénzkidadásoknak is nyomában jár a jövő tőkének parányait összegyűjtő megtakarítás.

II.

A fogyasztási egyletek osztályzása.

A fogyasztási egyletek belszerkezetökre nézve vagy *szállítókkal szerződők*, vagy *saját üzlettel működők*.

1. A szállítókkal, még pedig a mennyiben lehetséges, a tagok többségéhez legközelebb lakó iparosokkal és kereskedőkkel szerződő egylet a megtakarításokra az által tesz szert, hogy az iparosok és kereskedők, kiknél az egyleti tagok bevásárolnak, a folyó piaci árakból bizonyos százalékot leengednek az egylet javára és ez képezi az egyleti hasznót. A százalék leengedésre az által lesznek képesek a szállítók, hogy az egyletet alkotó nagy közönségre, mint tömeges, folytonos fogyasztóra támaszkodnak, a pénzt gyorsan és biztosan forgatják, megrendeléseiket kiszámítván tehetik, késedelem és költség nélkül azonnal pénzhez jutnak. Ezen rendszer mellett az egylet, a házi szükségleteket hivatásszerűen működő rendes kereskedők által fedeztetik, mi a munkafelosztás elvével megegyezik. A pontos készpénzfizetés és nagy forgalom legyőzte oly kereskedők idegenkedéseit is, kik eleinte az egylettel szerződni nem akartak. Hogy pedig a százalék elengedést szabatosan ellenőrizni, és a tagok illetményét kiszámítani lehessen, az egyleti tagok és szállítók közt az adás-vetés vagy *bevásárlási jegyekkel*, melyek bizonyos összegről szólnak, s a vételár fejében átadatnak, vagy pedig *nyugtákkal* közvetítettik, mik a vételár kifizetését bizonyítják. Ha bevásárlási jegyekkel működik az egylet, ennek minden tagja, *saját érdekében szemmel tartsa*, hogy az egyleti szállítóknál nem készpénzért, hanem az egylettől kibocsátott jegyekért

vásároljon, mert a tagok csak az egylettől váltott és könyvecskéikbe feljegyzett jegyek aránya szerint vesznek részt a nyereségben és az egylet vagyonában, és mert a szállító is csak az által válik képessé az engedményezésre, hogy az egyleti tagok részéről jelentékeny megrendeléseket nyer. A tagok az egyleti jegyeket készpénz fizetésért váltják az egylettől s az egyleti szállítóknál készpénz gyanánt tetszésök szerint használhatják; az egylet szállítói pedig ezen jegyeket az egylet pénztáránál készpénzért beváltják, mely alkalommal illeték ükből a megajánlott elengedési százalékok levonhatnak. Ily módon az egylet pénztárában öszpontosúl az öszves leengedmény. A nyugtákkali eljárás úgy történik, hogy a szállító esetről esetre nyugtát ad a vevőnek a vételárról, a vevők pedig a nyugtákat beadják az egyletnek és ez öszszeszámitja, és a szállítóktól beszedi a leengedési százalékokat. Itt tehát a tag nem kénytelen előre jegyet váltani, a szállító pedig egyenesen készpénzt, nem pedig jegyeket kap. De a szállítóra nézve a nyugta-írás igen alkalmatlan, főleg csekélyebb vásárlásoknál, az elengedési százaléknak készpénzbeni befizetése pedig adózásnak vagy kegyadománynak látszatával bír. Ezért a fogyasztási egyleti haszon ily alamiznaszerű begyűjtése nem ajánlatos és alig egy két helyen van gyakorlatban. Az egyleti haszonból mindenek előtt levonandók az egyletnek mindenféle terhei és az egyleti hivatalnokok illetményei, s a tartalék-alap gyarapíttatik, illetőleg minden tag számára egy bizonyos tőke növeltetik, a nyereség többi része pedig készpénzben vagy egyleti jegyekben a tagok közt, a megfelelő időszak alatti fogyasztás arányában koronkint, p. o. évenként kiosztatik vagy a tag javára kamatoztatik.

Igen ajánlja a fogyasztási egyleteknek 1865-ben Stettinben tartott nagygyűlése, hogy az egyes tagokra eső osztalék csak egy bizonyos öszszeg erején felül vétethessék ki. Gyűjtése a külön tartalék alapnak, melyből a rendkívüli veszteségek fedeztetnek, a törzsbetételek kimélésével, még ott sem felesleges, hol az osztalék egy része visszavonhatlanúl áll az egylet rendelkezésére.

Az egylet azon előnyt nyújtja tagjainak, hogy ezek a szokottnál jobban kiszolgáltatnak s fogyasztásra rendelt

pénzökből minden legkisebb kockáztatás és viszonykötelezettség nélkül jelentékeny megtakarítást tehetnek, mely az összes forgalom 4—8 százalékára mehet; ez oly megtakarítás, minőt egyes egyén, ha csak nagyban nem vásárol, külön-külön el nem érhet és dúsan kárpótolja azon csekély fáradságot, hogy a tag készpénzét egyleti jegyekre felváltsa, és *bankjegy* helyett *egyleti jeggyel* fizessen.

Ugyanazon dologra sok szállító nem czélszerű, mert így szétforgácsoltatik a forgalom, és így egyik sem akarna tetemes kedvezményt engedni; aztán az által a jegyek forgalmának gyorsasága is lassítatik, mi a tiszta nyereség kitadását késlelteti.

Sokan attól tartanak, miszerint az egyleti nyereség csupán *lútszólagos*, minthogy a szállítók az ígért százalékos engedményért kárpótlást keresnek vagy a mérték megcsorbitásában, vagy az áru minőségének hamisításában, vagy az árak felemelésében. Ily aggódók vegyék megnyugtató-úl, hogy az egylet csak hitelt érdemlő és mindenkiére egyaránt érvényes szabott áron áruló vagy dolgozó üzletemberekkel lép összeköttetésbe, kik a pontos és jó szolgálatért felelősek, továbbá, hogy mindenkinek teljes szabadságában áll az egyleti szállítót egészen mellőzni; aztán, a vásárló a rászedésektől még kevésbé van megóva az egyleten kívül mint az egyletben, s végül, hogy az egylet bizalmát megtartani bármely szállító igyekezni fog.

Az egyleti jegyeket fémből készíttetni czélszerűbb mint papírosból, mert a fém igen tartós, sok évig foroghat, nem kell újakkal pótolni; papíros-jegy legfőlebb kezdetül ajánlható. — Néha az egyleti jegyek olyakhoz is kerülnek, kik nem egyleti tagok, például megesik, hogy a favágó bérébe elfogadta pénz helyett az egyleti jegyeket és kénytelen vele az egyleti szállítónál vásárolni. De ez nem káros az egyletre, mert végül mégis minden jegy az egyleti szállítóhoz szivárog; mi alatt pedig ehhez, és ettől az egyleti pénztárnokhoz jönne beváltás végett, az alatt a készpénz az egyleti pénztárban gyümölcsöztethető.

Néhol az egyleti jegyekért cikkeket nem egyleti szállítók is adnak; s az ilyenek aztán a jegyeket egyleti szál-

litóknál használják fel. Ez nem okoz ugyan egyenes kárt, de nem is mozdítja elő az egylet érdekeit, sőt ha a tagok jegyeiket az egyleti szállítókon kívül másnak is adják, végül nem marad egy szállítónak sem kedve előnyös engedményeket tenni az egylet javára.

Ha a szállítók a bevett jegyekért magok ismét vásárolnak egyenlő kedvezményt engedő más egyleti szállítóknál, ez kevésbé baj; ha a pék vásárol a mészárosnál, emez is vásárolhat amannál, és így a százalékok egymást kiegyenlítik. Ha pedig a kevesebb kedvezményt engedő vásárol annál, ki több kedvezményt ad, és emez váltja be a jegyeket, valósággal nyer az egylet. Ellenben

Káros visszaélés az, ha a szállítók, kik nem egyenlő kedvezmény-engedéseket tettek, egymás közt kicserélik a beszedett jegyeket; például a pék 6 százaléknyi engedményt nyújtott, a vegyes kereskedő pedig csak kettőt, a pék tehát nyer, ha jegyeit az egyleti pénztárnál, hol az engedett 6 százalék levonatik, be nem váltja, hanem a vegyes kereskedőnél vásárol azokon, vagy éppen összebeszél a kereskedővel, és ez utóbbi által, kitől csak 2 százalék húzatik le, váltatja be. Ily csalás ellen legjobb eszköz ügyelni arra, hogy csak becsületes, megbízható üzletemberekkel kötéssék szállítási szerződés, kik elfordúlnak az oly fogásoktól, melyek a szerződést sértik. Különben a kötendő szerződésben mindig kiteendő a visszaélés elleni óvás és a jelentékeny birság.

A szállítók részéről a jegyekkel történhető visszaélést az által hitte némely egylet megelőzni, hogy a szállítóktól nyert kedvezmények különböző fokának megfelelő jegyeket veretett például egyfajtát a 10. másat a 8. s a 6. százalékos kedvezmény fokhoz; tehát a szállító, ki 5% kedvezményt enged, nem fogadhat el és nem válthat be mást mint a mi számára rendelve van.

Ezen rendszer mellett az is harczolt, hogy ki lehet általa számítani a minden egyes jegyfajtának megfelelő hasznót, s minden tagnak az általa használt jegyfajtára eső nyereség szerint lehet osztalékát kifizetni. Ezen eljárás igazságos, hanem gyakorlatilag igen nehéz és felette bonyolult; a házi asszonyoknak is bajos volna többféle jegyekből a kellő

készletet beszerezni előre. Az egyleti könyvvitel is igen meg lenne nehezítve. Midőn tehát csak egy fajta jegyek használatát ajánljuk és a haszon szétoztásánál csak a fogyasztás mértékét, nem pedig a fogyasztott cikknél engedett százalék magasságát fogadjuk el alap gyanánt, nyugtassa meg az egyes tagot, hogy az általa használt jegy utáni elengedés nem az ő személyének, hanem az egyletnek köszönhető, melynek tömör sorai bírják elengedésre a szállítót. Egyébiránt, ki az egyleten kívül állván is élvez oly kedvezményt, minőt az egylet számára nyujtanak, az ilyen úgy sem használja e tekintetben az egyletet.

2.) *A saját üzlettel működő fogyasztási egylet* közvetlenül maga tesz megrendeléseket és szolgálja ki a tagokat; az egylet bolthelyiséget nyit és rendszeresen árútat. Az ily alapon álló egyletnek tagjai az együvé tartozóságot sokkal jobban érzik, mint az egyszerű jegyrendszernél, mert az egyleti üzletben rejlő tulajdoni jog és a vele járó kockázatnak érzete szorosan összefüzi a tagokat. Az egylet nem csak a javak fogyasztását közvetíti, hanem a javak szerzését is előmozdítja. Egyelőre azonban ekkor is fenntartható a szállítási szerződés azon cikkekre nézve, melyet az egylet maga nem hozat, s mindég czélszerű marad a szállítóval szerződni oly cikkekre nézve, melyeket az egylet nem tarthat vagy nem akar tartani p. o. gyógyszereket, tejet, bevágandó ablaküvegeket s a t. s az egylet számára úgy sem ajánlatos bármiféle cikk, hanem csak olyan mi rendszeren és naponkint fogyasztatik, a mi igen nagy térfogatot el nem foglal és húzamosabb időig eltartható, jelesül kávé, cukor, rizs, nagyszöllő, thea, fűszer, liszt, dara, főzelék, asszú gyümölcs, olaj, sajt, dohány, szivar, szappan, gyertya, csokoládé, keményítő, fénymáz, írószerek, gyufa, hering, zsír, száraz tészta, kenyér, szesz, bor, s a t. A gyarmati árúknál aránylag kevesebb nyereség reménylhető mint a gyártmányoknál, de az üzlet egységessége mellett ezen árkülönbségek egymást kiegyenlítik.

Az egyleti boltban való árulás vagy a helybeli piaczi áron történik vagy pedig azon jutányos áron, melybe az egyletnek került a portéka.

A helybeli piaczi árnak kipuhatólása némi nehézséggel jár, mert a városi kereskedők nem szívesen világosítják fel az egyleti boltvezetőt, s így néha megesik, hogy az egylet némely cikket olcsóbban árul, mint a többi kereskedők, vagy viszont drágábban árul, mert nem értesült idejekorán a többiek árleszállításáról. De ezen eltérés húzamos nem lehet mivel az árak emelkedése vagy süllyedése hamar köztudomásúvá lesz. Helyesen cselekszik az egylet, ha az árakat havonként nyomtatásban jelenti és ezt szétküldi; az időközben netalán előforduló árváltoztatást pedig az egyleti fekete táblán haladéktalanul közli, mint ez Salzburgban szokásos.

A piaczi folyó áron árulva nyereségre szert tenni s ezt szétosztani a tagok közt czélszerűbb, mint a portékát annyiért adni, a mennyibe az egyletnek kerül. Czélszerűbb, mivel csak így nyer az egylet nagyobb állandóságot, így gyűjt és tökécsít tagjai számára, így válik igazán takarékosági egyletté,

Gyámkodólag gyűjtetik ugyan az osztalék, de hiszen az egylet *szoktatni* és *nevelni* is van hivatva, s különben is az egyén önállósága elég biztosítékot nyer abban, hogy az egyéntől függ, akarja-e használni az egyletet vagy nem?

A piaczi áron áruló egyletnél az egyes tag tögyasztásának — a nyereségbeni részesülés alapjának — megállapítására két mód kínálkozik. Egyik az, hogy az egylet megkivánja miszerint minden tag pénzét az egyleti pénztárnoknál *egyleti jegyre* váltsa fel, és okvetlenül ily jegy mellett vásároljon az egyleti boltban; más mód pedig, hogy az egyleti boltos a vevőnek ily jegyekkel névértékben *nyugtázza a vételért* s a vevők ezt koronként összeszámtatják s bekönyveztetik, a közelebbi osztalék kulcsa gyanánt. Ennek előnye, hogy a tag nem kénytelen pénzét előbb jegyekre felváltani, az egylet menekül a jegyek árultatásának költségeitől, pénzőket a tagok nem hevertetik egyleti jegyekben. De ha az egylet a saját üzlete mellett szállítókkal is szerződik, ezek aligha vállalkoznak arra, hogy minden vásárlót egyleti jegyekkel, névértékben nyugtatványozzanak. Az egyleti üzletben készpénzéért, de jegyköveteléssel, a szállitónál pedig készpénz helyett jegyekkel vásárolni, bonyolult és kellemetlen lenne. Ily körülmények közt legczélszerűbb azon kis áldozatot kívánni

minden tagtól, hogy egyleti jegyekre váltsa fel elfogyasztandó pénzét.

A piaczi ár által elért nyereségből képezett egyleti vagyonnal nyugodtabban lehet rendelkezni, sőt az üzleti bal-
eset vesztesége is könnyebben viselhető. Holott ha az egylet minden nyereség nélkül, az általa fizetett áron adja el portékáját: az üzleti tőke nem képeződik és gyarapodik az üzletből, továbbá az eladási ár megszabásánál minden legkisebb tévedés nagy veszteségre vezethet és az el nem kelt áru tisztán kárba vesz, sőt az egész vállalat megbukhatik. A helybeli piaczi áron alóli árulás által az egylet azonnal érezteti előnyét, míg a piaczi árszabást tartó egylet közvetlen előnyt csak a könyv berekesztésekor nyújt osztalék alakjában, sőt az angol egyletek az osztalékot ki sem fizetik, ha ez legalább 1 font sterlingre nem rüg. A haszon mindkét esetben a tagot illeti, sőt a *közönségesnél olcsóbb* ároni eladások által az egylet vonzerőt fejt ki, az egyleti tag a nyereséget azonnal szembetűnően, minden vásárlás alkalmával kézzel foghatólag tapasztalja, és mindenki oly nyereségben részesül a minő épen az általa fogyasztott czikkre esik, csak hogy az ily módszerinti árulásnál az egylet elveszti magasabb társadalmi jelentőségét, és a kis kereskedők egyszerű versenytársánál nem egyéb; a társulat nélkülözendi az *egységes egésznek* érzetét, továbbá többnyire krajezáronkint és garasonkint marad kezünknel a haszon, s ugyan ez ép oly apró részletekben el is párologhat, vagy elfeledjükévenkint összeszámítani. A piaczi áron való árulásnál pedig az egylet összegyüti és felszaporítja a hasznot oly öszveggé, melynek látszata van és nyoma marad. A piaczi áron alóli árulás mellett az egész jövedelem, a megtakarításra alkalmas árkülönbség is felemésztetik vagy az ólálkodó kisértések közepette előszedetik s elfogyasztatik, holott a másik módnál oly áron vásárol ugyan az ember, mintha egyleti taggá nem lett volna, de folyvást jó és teljes mértékű portékát kap s a közvetlen nyereséget tagosítva veszi kezéhez. Valamennyi angol egylet piaczi áron árul, mert csak ily eljárás mellett tekinthető az egylet takarékosági intézetnek s érhető el azon feladat, hogy az egylet áldását, a folyó áron adott portéka jó *minősége* s esonkítlan *mértéke*

által *naponként*, és a nyereség osztása által *évenként* éreztesse.

Az angol egyletek üzletében a nem tagok is vásárolhatnak a fizetés megtörténtét tanúsító jegyek mellett, melyeket a nem tagoktól kisebb, a tagoktól nagyobb kedvezmény-nyel vált vissza az egylet. Ez nem csak azért előnyös, mert a forgalmat, s az ennél elérhető hasznot növeli, hanem azért is, mert az egyleti boltos úgy sem képes a vételre jogosított tagokat ismerni, tehát úgy sem képes megakadályozni, hogy nem tagok is ne vásároljanak.

Az egylet, melynél nem tagok is vásárolhatnak, lehetetlen hogy a piaci áron alúl áruljon, mert ez annyi volna, mint a nem tagokat előnyben részesíteni minden viszonttétemény nélkül, a tagok vagyonának kockáztatásával a nem tagok húznák a tagsági hasznot, a tagsági terhek viselése nélkül. Itt már elvégeződnek az önsegély útja és kezdődnek a kegyes alapítvány jellegének felöltése. Azt sem tartanók czélszerűnek, hogy a tagok olcsóbban, a nemtagok pedig folyó piaci áron vásárolhassanak, mert lehetetlen volna ellenőrizni, hogy mennyit vettek a tagok és mennyit a nem tagok, sőt még azt is kutatni kellene, vajon a tag maga számára vásárol-e vagy pedig nem tag részére. De oly helyen is, hol az egyleti boltos ismeri a tagokat, a nem tagok részéről vásárlás zavart okozna az árumegrendelésben, a vásárló *nem tagok* felülmúlhatnak a *tagokat*, és talán tervszerűen lefoglalhatnak az egész készletet s így lehetetlenítenék a tagok kielégítését: tanácsosabb lesz a vásárolhatást csupán az egyleti tagokra szorítani. Ezt az is ajánlatossá teszi, hogy különben az egylet egész bevétele adótárgynak fog vétetni!

Vannak általánosan *bármely osztályból tagot befogadó* fogyasztási egyletek és ezekkel ellentétben oly *kizárólagos jellegű egyletek*, melyek csak bizonyos osztályból fogadnak el tagot, mint például Bécsben a „Beamten Consumverein,” mely előkelő elzárkozottságában számítja tagjait a hivatalnoki hierarchia lépcsőzeteiről, máshol pedig csak a munkások képezik az egyletet, például Steinban, Pirkhammerben, Lörrachban és a bécsi „Fünfhausban,” hol majdnem kizárólag

a munkás osztályra szorítkozik az egyesület; Steinban az egyesület tisztán csak munkásokból áll, Pirkhammerben 98%, Lőrachban 97%, Bécs - Fünfhausban 88% esik a munkásokra saját közleményeik szerint 1869. jan. 1-ről. Az eperjesi fogyasztási egyesületnél még nem sikerült kieszközölni egyetlen munkás belépését sem, a példa vonzó erején kívül egyéb aligha fogja őket az egyesületbe vinni; a tagok közül Eperjesen 15% iparos, 9% kereskedő, 25% hivatalnok, 51% egyéb foglalkozású. Közmunkást a nagy-szebeni és nagydisznódi egyesületek sem mutatnak ki, hanem esik a n. disznódi egyesületben 94% a mesteremberekre; 1% a kereskedőkre, 5% pedig egyéb foglalkozásúakra; a nagyszebeni fogyasztási egyesület tagjai közül pedig jut a mesteremberekre 7%, kereskedőkre 8%, hivatalnokokra 59%, egyéb életmódúakra pedig 26%, mint ezt saját közleményeik mutatják 1869. jan. 1-ről. A köznépek nagyon is conservatív nálunk, erélyes közgazdasági jó vezetőket körében nem számít.

Legcélszerűbb, ha az egyesületbe lépés bármely osztálybeli ember előtt nyitva áll. A kizárólagosság nem üdvös. Minél szegényebb valaki, aránylag annál drágábban él, mivel apró részletekben minden sokkal drágább. Ívenkint sokkal többbe kerül a papiros mint rizmáinkint. Minél kisebb mérvben fogyaszt valaki, aránylag annál többet nyerhet az egyesület által, tehát a munkás osztályt már ezért is buzdítsuk az egyesületbe lépésre.

Az osztályok szerint való fogyasztási egyesület még jobban emeli a várnyszerű elzárkozást. Az előkelők, hivatalnokok részéről lenézés, a munkások részéről bizalmatlankodás színezetével bír. Ellenben az egyesületbeni közösség érzete sok hűbéries előítéletet eloszlat, s a rideg ellentéteket enyhíti. A megtakarítás ép úgy ráfér a munkabért húzókra, mint a tisztelet díjt élvezőkre, s ha ezen közös érdeket együttesen mozdítják elő, ezt igen fontosnak tartjuk társadalmi szempontból, mert a különböző osztályok közötti sürűbb érintkezés a közszellemet, az egymásra utaltatás felőli meggyőződést élénkíti, s a társadalmi életnek barátságosabb, melegebb kinézetét kölcsönöz; mily tanulságos a munkásra és kis iparosra, ha a fogyasztási egyesület zöldasztalánál a mivel-

tebb osztálybeliekkel együtt tanácskozhatik, és az érdekek összhangzásban lételéről meggyőződést szerezhet. A társadalmi rétegek közti feszültséget és hidegséget leghathatósabbban oszlatja a munkás és közép osztály vegyülése, és a hűbérsséggel összefüggő rangfogalmakat elfeledteti a társulati szellem. A munkás osztály oly gyűlésekben, melyek neki közvetlen anyagi hasznot nem hajtanak, sőt idejét emésztik s ingyenes kiküldetésekkel járnak, nem szívesen vesz részt; vonzzuk tehát őt a fogyasztási egylet körébe, hol saját anyagi érdekeiről beszélhet és felfelé törekedhetik.

Habár a fogyasztási egylet tagjainak betételeiből vagy osztalékából képezi üzleti tőkéjét, még sem azonosítható a részvénytársasággal; mert a fogyasztási egylet a tagok betételeit csak egyszerűen kamatoztatja s legfőlebb még némi kedvezményben részesíti, a nyereséget pedig a *fogyasztó tagok* közt aránylagosan, kinek - kinek fogyasztása szerint úgy osztja szét, hogy a ki 200 ft. forgalmat eszközölt, éppen kétszer annyit kapjon, mint az, aki 100 ft. forgalmat idézett elő; ellenben a részvényes vállalatnak nyeresége egyedül a befizetett *tőkepénzre* esik. A fogyasztási egyleti üzletből nekünk jutó osztalék annál nagyobb, minél többet fogyasztunk, holott a részvénytársulatnál nem a fogyasztás, hanem a részvények száma határozza meg osztalékunkat. A fogyasztási egyleteket igen élesen jellemzi, hogy az egyletbe való belépés és törzsbetét azért történik, hogy ez által az egylet körébeni fogyasztás előnyeit élvezzük, nem pedig azért tesszük a törzsbetétet, mintha ez által a tőkének nyereséges elhelyezése szándékolnánk. — A fogyasztási egyletben a részvevő tagok száma előre meg nem szabható, bármikor változhatik, a belépés mindig nyitva áll, holott a részvényüzletnél a tagok számának lehető legnagyobb mennyiségét előre meg szabja a részvényterv, és nem lehet több tag mint mennyinek részvény jut. A fogyasztási egyletnek tőkéje sincs már előre, áthághatlanul előíranyozva, holott a részvénytársulatok törvény³⁾ által is kötelezve vannak a szükséges tőkemennyiség közelítő kiszámítására. A részvények nem is szólhat-

³⁾ 1840: XVIII. 55. §. b.

nak oly csekély összegekről, minők a fogyasztási egyleti törzsbefizetések, s miután a fogyasztási egylet részvénytársulatnak tekintetni nem akar, alapítása a váltótörvényszéknél be nem jelentendő, a tőke mennyisége és előteremtésének módja iránt jelentéssel nem tartozik, alapszabályait vagy ezeknek változtatását a váltótörvényszéknél bejegyeztetni nem köteles. De a fogyasztási egylet nem tekinthető szoros értelemben közkereseti társaságnak sem, mert ez utóbbi társaságnak beltagjai, törvényünk ⁴⁾ szerint, a társaság tartozásaiért egész vagyonukkal felelnek, holott a fogyasztási egyleti tagok az egyleti hitelező iránt *szabály szerint* csak az egyletnél levő követeléseikkel vannak lekötelve; a fogyasztási egyletben résztvevőt a szoros értelemben közkereseti társaságoknál előforduló kültagnak (commanditair) sem tarthatjuk, mert a fogyasztási egylettől különös kamatkedvezményt magának ki nem köthet. A fogyasztási egyletnek tagja lehet bárki, ha erre méltónak találta, holott szoros értelemben közkereseti társaság tagjai nem lehetnek a megbukottak, kik bírói ítélet által a kereskedés üzésétől eltiltattak, továbbá az alkuszok, aztán kik családi bűnök miatt megfenyítették s végül ezen személyek feleségei és mindazok, kik váltókötelezéseket magukra nem vállalhatnak. ⁵⁾ — A fogyasztási egyletektől nem követelhető azon személyek megnevezése, kik az egyleti cél elérésére társaságba álltak. Új tagok felvételéhez valamennyi tag jelenléte s egyetértése, vagy pedig írott szerződés nem szükséges. Mind ez épen ellenkezőleg áll a szoros értelemben vett közkereseti társaságoknál. Egy szóval, közkereseti társulatnak nem tekinthető a valódi fogyasztási egylet, mi által igen meg van könnyítve alapítása.

Lényegesen különbözik a fogyasztási egylet a *népkonyhatól* is. A népkonyha akár részvényekre, akár adakozásra alapítva a jó és olcsó táplálkozást célozza; de a tőke morzsák összegyűjtését és önálló üzlet kezdését, főleg pedig az önálló külön háztartások fenhagyását — a családi vestatüzek élesztését — nem hozza magával. Nem lehet azonban

⁴⁾ 1840: XVIII. 1. §.

⁵⁾ 1840: XVIII. 2. §.

eléggé ajánlani, hogy Brüsszel, Berlin és Pest példájára pártoljuk a népkonyhákat, jelesen a munkások fogyasztási egyletei karolják fel ezen új intézményt, hogy így a nőtelen munkásokat is magukhoz vonzzák.

A fogyasztási egyleteket nem azonosíthatjuk a jótékonyági egyletekkel sem, melyek p. o. szegényeknek olcsó ruhát, szállást, tüzelőszert osztogatnak; mert eme jótékonyági egyletek tagjaiktól legfőlebb hálát, nem pedig befizetéseket igényelnek, továbbá csak addig állanak fenn, míg a kegyes emberbarátok bőkezűsége tart; ellenben a fogyasztási egylet nem alamizsnán alapúl, hanem az *önsegély* hatalmas eszméjén, s nem a könyörületességre, hanem az önerőre épít, nem az *irgalma*, hanem a *szorgalmat* állítja a boldogulás forrásának. A fogyasztási egylet nem azért alakúl, hogy a szegényeket *gyámolítsa*, hanem hogy a szegény sorsból *kiemelkedést* megkönnyítse, az elszegényedést akadályozza. Legyen *képes* az adakozásra minden család, de ne legyen *egy sem*, mely annak elfogadására *szorúljon*.

A fogyasztási egylet üzletéhez kívántató tőke a tagok által teremtetik elő, és pedig alapítványi összeg, belépti díj, időszakonkénti befizetések, törzsbetétek, tartalék-alap gyarapítás, osztalék tökécsítés vagy részvény czime alatt.

De ha ez utóbbi kifejezés t. i. „részvény“ használatnák is, óvakodjunk az általa képviselt összeget egyéb kedvezményben részesíteni, mint az előre meghatározott kamatoztatásban. Ellenkezőleg a fogyasztási egylet czime alatt is a *tőke* fog nyerekedni, és a fogyasztási egylet közhasznú eredeti jellegéből ki fog vetköztetni.

A szállítókkal működő egylet igen csekély beruházást igényel, ú. m. könyvecskéket, egyleti jegyeket, naplót és főkönyvet. Mindez, a belépés alkalmával fizetett tagsági díjakból kikerül, illetőleg fedezhető az egyletnek első évi nyeményéből. A saját üzletre vállalkozó egyletnek alaptőkéjét apródonként, néhány krajczárnyi részletekben gyűjteni legtanácsosabb, mivel így a kevésbé vagyonosok is hozzájárulhatnak, a hozzájárulás pedig fokozza az érdekeltséget és az egylethezi ragaszkodást. A heti vagy havi befizetést cél-

szerű lesz gyarapítani az illető tagra eső osztalék tökéltetésével is mindaddig, míg az előirt törzsrész kiegészítve nincs. Ezen törzs-rész a legtöbb egyletnél 10—20 ft. közt változik, melyből bizonyos százalék előre befizettetik, a többi pedig az üzleti haszonból pótoltatik ki. Lassu de biztos mód ez az alap előállításához. Az északnémetországi fogyasztási egyletek minta alapszabályai szerint ⁶⁾ egy tagnak csak egy törzsbe-téte lehet, t. i. 5 tallér, melyre a belépéskor 5 ezüstgaras és folytatólag havonként 2 1/2 ezüst garas fizettetik.

Minthogy a fogyasztási egyletnek nyeresége azon fö-löslegből áll, mely megmarad ha az eladási árból levonatik az egylet által fizetett beszerzési ár; és mivel az egylet csak abból pénzel, hogy tagjaitól magasabb árakat követel mint a minőkön az egylet maga vásárolt, természetes, hogy az egy-let ezen fölösleget, ezen árkülönbzékot adja vissza tagjainak kiktől t. i. azt beszede; a fölösleget, az árkülönbzékot a fogyasztó tagok eredményezték, ezt nekik lehet köszönni. Ezért nem ajánlható eléggé a *fogyasztási* egyleteknek, hogy a törzsbetét vagy részvény csupán kamatban részesüljön, a tiszta haszon pedig a fogyasztás arányában osztassék ki. A családapa, ki épen annyit keres a mennyivel házáat fen-tartja, ki egész keresetét az egyletben fogyasztja, nyerjen kilátást a fogyasztással arányban álló haszonra. Ez serken-teni fogja őt az egylet nagyobb mérvű igénybevitelére, és már saját érdekében is ellenőrizni fogja az egyleti üzlet me-netét.

A szállítókkal működő egyleteknél a kezelési költség is felette csekély, úgy hogy például Eperjesen, a forgalomnak 1 1/2 százaléka fedezi az ügyviteli kiadásokat. Természetes, hogy minél nagyobb a tagok száma, annál kisebb százalék jut egyegy-főre a kezelési költségéből. A saját üzletet tartó egyleteknek kezelési költsége az évi forgalomnak 2—6 száza-lékára rúg, azon statisztikai adatok szerint, melyeket dr. Pfeif-fer gyűjtött. ⁷⁾ Igen alászállnak az ügyleti költségek, ha az

⁶⁾ Musterstatut. §. 43.

⁷⁾ Der Cons. Ver. 1868. évfolyam.

egyletnek ügyeit fizetési hivatalnokok helyett választmányi tagok teljesítik — díjtalanul.

A fogyasztási egyleteknek tiszta nyeresége statisztikai jelentések szerint ⁸⁾ az évi forgalom 5—7 százaléka megy, N. Disznód 3.3%, Eperjes 6.4%, Nagy Szeben 5.3%, Pécs 6%, Német Csanád 7%, Brassó 6.2% nyereséget mutat ki a múlt évről. És így a legtöbb egylet az elköltendő fogyasztási összegnek 5—7 százalékát megtakarítja és tiszta haszonná változtatja; más szóval mondva, a fogyasztási tőke úgy néz ki, mintha takarékpénztárba tétetnék, vagy mintha a munkabér és fizetés 5—7 százalékkal felebb emeltetnék.

A szállítókkal szerződő egyleteknél a tiszta nyereség függ a szerződés kedvezőségétől, a szállítók személyes ügyességétől, becsületességétől és bánásmódjától és a tagok eljárásától; a saját üzlet tartásánál pedig attól függ, hogy miként sikerül az áru-megrendelés, milyen áron jön és kél a portéka, s milyen a piac; a mely egylet a folyó piaci áron adja portékáját, kénytelen versenyezni a helybeli kereskedőkkel, ha tehát az ottani kereskedők a nagy verseny következtében már is kevés nyereséggel dolgoznak, az egylet is kénytelen kevés nyereséggel árulni, ellenkező esetben pedig, ha a helybeli kereskedők drágán árúlnak, az egylet is nagyobb haszonnal adhat túl portékáin.

Az sem szenved kétséget, hogy a tiszta haszon megfordított arányban áll az egyleti költségekhez, a kezelés, igazgatás, szállásbér, szolgálati díj a tiszta nyereséget apasztja.

Azon *előny*, mit oly egylet nyújt, mely nem a piaci, hanem a termelési áron, tehát a közönségesnél olcsóbban árul, nem csekély ugyan, de statisztikailag fel nem tüntethető.

Az áru-megrendeléseknél sokat nyerhetnek az egyletek, ha az északi angol egyletek példájára, és a württembergi, szászországi szövetségek sürgetésére közösen és együtt közvetlenül a termelőnél, tehát az első kézből vásárolnak, és pedig oly központi ügynökség által, mely a világ-piac mozgalmait éber szemekkel kíséri, a legkedvezőbb pillanatokat észélyesen felhasználja, ugyanazon forrásból merít, melyből a

⁸⁾ Cons. Verein 1868 Nr. 8.

nagykereskedők, és így velők versenyez. Miért ne kapják a fogyasztási egyletek közvetlenül a gyárostól a czukort, a szövetet, papirost, az első kézből a kávé, rizst, petroleumot, fát? Ebből az egyenes haszon mellett azon előny is következne, hogy a központi ügynökség sok levelezést, könyvlapozást, számlálgatást feleslegessé tenne, és így az egyleti ügykezelések költségeit is lejobb szállítaná. A szövetkezés által oly tekintélyes állást és jelentékenységet nyernek — a különben kicsinylett fogyasztási egyletek, hogy minden szerződő fél igyekezend az egyletek meghatalmazottját jól kiszolgálni. Önként értetik, hogy a központi ügynök szakértő, derék, lelkiismeretes, eszélyes ember legyen, ki meghódítja a bizalmat és személyiségében hordja a sikernek biztosítékát.

Az egyleteknek illetén szövetkezése által „a fogyasztási egyleteknek fogyasztási egylete” létesül, melynek tiszta nyereségében az egyletek részvétel aránya szerint osztozkodnak, és ezen felül a cikkeknek ily útoni beszerzéséből is hasznot húznak. Az ügynök a tiszta nyereség bizonyos százalékában lenne részesítendő, a netaláni segéd személyzetet saját felelőssége mellett alkalmazná. A megrendeléseket az egyletek bejelentései arányában pontosan tenné, s a szétküldest gyorsan és bizton eszközölné; a kész kiadásokat p. o. fuvar, vám, biztosítás s a t. és határozott pótlékot — a központ javára — a portéka árához számítaná. Ebből fedeztetnék a kezelési költség, képeztetnék a tartalékalap, és kerülne ki a részvevő egyletek osztaléka. Az ily központi ügynökség üzleti tőkéjét a manheimi fogyasztási egylet elnökének Duffingnek ajánlata szerint meríthetné vagy a részvevő egyletek törzsbeízetéséből, vagy az egyletek felelőssége mellett nyitott bankhitelből. Északi Angliának fogyasztási egyletei oly központi üzlettel bírnak, melynek 1865-ben tőkéje 61,487 tallér, forgalma pedig 945,707 tallér vala.⁹⁾

A szász királyság fogyasztási egyletei egyelőre évenként kétszer t. i. a. husvéti és a mihálynapvi vásárkor áru-börzét rendeznek Lipcsében.¹⁰⁾

⁹⁾ E. Richter die C. Ver. 115. lap.

¹⁰⁾ Verband der Sächsischen Consumvereine. Rundschreiben Nr. 11.

Önként értetik, hogy a közös áru megrendelések elengedhetlen feltétele, miszerint a megrendelő egyletek tömegesen egymás közelében vannak, ugyanazon cikket nagyban igénylik s a központi ügynökségnek gazdasági és technikai berendezése közmegelegedésre ütött ki. És pedig egyelőre csupán azon cikkekre szorítkoznék a központi ügynökség figyelme, melyek valamennyi egylet által kerestetnek, például gyarmati árukra, miket első forrásból kaphat és jutányosan szétküldhet. Európa legelső kereskedelmi piaczeit, hol a levantei és gyarmati cikkek első kézből szerezhetők, nem kísérheti oly figyelemmel a vidéki egylet, mint a közös ügynök. Ily szerepre kezdetben legcélszerűbb kiszemelni a környékbeli legtekintélyesebb egyletet; ennek önzetlen segélyét a kisebb testvéregyletek hálával fogadandják. A közös áru-megrendelés nem gátolhat egy egyletet sem abban, hogy bármely cikket onnan hozasson, honnan legelőnyösebben szállíttathatja. A földirati helyzet a megrendeléseknél mérvadó.

A fogyasztási egyleteknél ugyan veszteség felette ritkán fordulhat elő, de ha előfordúlna, ezt a tagok viselik, és pedig úgy, hogy mindenik törzsbetétre egyenlő veszteségi összeg nehezül; a veszteség tehát nem a fogyasztás arányában osztatik szét mint a nyereség, hanem a törzsbetételek által egyenlően viseltetik. Az ellenkező elv kimondása sokakat visszatartana válságos időben a fogyasztástól és így könnyen idéztetnék elő a bukás. Ha némely betételt a veszteség már kimerített volna, a fedezetlen veszteségi részletet ismét egyenlően osztjuk szét a többi törzsbetételekre, azután a netaláni tartalékalapra, de ezeken fölül egyetlen tag sincs kötelezve, ha csak az alapszabályok másként nem rendelkeznek. Ellenben az észak-német szövetségi egyleti törvény szerint ¹¹⁾ a fedezetlen rész végül szétoztatik a tagok közt egyenlően, az egyetemlegesség elve szerint, miért is a kilépő tag még 2 évig köteleztetve marad az egyletnek azon terheiért, melyek a kilépés előtti időből származnak (Gen. Ges. vom

¹¹⁾ Genossenschaftsgesetz vom 4. Juli 1868. Bundesgesetzblatt Nr. 24. S. 415.

4-ten Juli 1868. §. 63.). Az egyetemleges felelősség kiterjed az egyletnek nemcsak azon tartozásaira, melyek tagságunk ideje *ala t*, hanem azokra is, melyek taggá lételünk *előtt* keletkeztek. (G. G. §. 12).

A fogyasztási egyletek jellegéből s természetéből következik azon különös tekintet, melybe veendők adóztatási szempontból.

A tagoknak könyvecskéi, melyekbe feljegyzi az egyleti pénztárnok minden alkalommal a jegybeváltást, vagy részletbefizetést, még inkább érdemlik a bélyegmentességet mint a takarékpénztár vagy iparbank betéti könyvecskéi, és mert ezen könyvecskéknak megbélyegeztetése nem az üzleti nyereséget adóztatná meg, hanem az egyes tagok által megtakarított filléreket, azon jövedelemből, mely már úgy is meg van adóztatva.

Az egylet, mely csak saját tagjai számára árulja portékáit, nem tekinthető iparszerűen üzletezőnek, és így természetesen jövedelmi adó alá sem vettetik, mert hisz az egylet a mennyiben csak a maga tagjainak árul, nem bír az iparnak leglényegesebb kellékével, t. i. azon szándékkal, *hogy egy harmadtól* nyereséget húzzon. Az ily egylet az osztalékot egyedül *feleslegből fizeti*, mely magok a tagok által készpénzben, saját boltjukban fizetett vételárakból fenmarad a beszerzési és áruslási költségek levonása után.

Ha pedig az egylet nem tagoknak is árulna: a forgalomnak csak azon része után lenne adóköteles, mit a nem tagok eredményeznek. Ha például az egylet bort vagy sört mér, de csak a maga tagjainak, ez nem iparszerű italmérés, hanem olyan, mintha a család körében az atya gyermekeivel fogyasztja a vendéglőből haza hozatott borát, és ép oly kevéssé esik adóztatás alá, valamint ki van véve a húsfogyasztási adó alól azon marha, melyet lakodalmakra és egyéb népnünpélyekre szoktak levágni.¹²⁾ Tekintetbe veendő a fogyasztási egyletnek közhasznú természete is. — Hogy az iparrendőri szabályok megtartandók, említeni is felesleges.

Megdöbbentő hatást gyakorolt mindenfelé a mult hetek-

¹²⁾ Húsadó. 2 §. e pont.

ben az osztrák kereseti adó (Erwerbsteuer) reformja érdekében tett azon javaslat, mely szerint az *önsegély eszméjén alapuló* kereseti és gazdasági egyletek jövőre hármas adó alá esnének, jelesen:

- a) fizessenek kereseti adót.
- b) illetéket a betét után.
- c) illetéket az osztalék után.

Ezen hármas adóztatás sok helyt megbuktatná a fogyasztási egyleteket. A bécsi fogyasztási egyletek kérvényt adtak be a birodalmi tanácshoz ezen végzetes javaslat ellen. Helyesen emelik ki, hogy a *kereseti vállalat*, mely talán elbírhatja ama hármas bércz súlyát, jövedelem-szerzésre van irányozva, de ezen szándék a fogyasztási egyletekben teljesen hiányzik mindaddig, míg tevékenységeket saját tagjaikra szorítják. Az ily körben működő fogyasztási egyleteket, mind az északi német szövetség államaiban, mind a déli német országokban felmentették a jövedelmi adó alól.

A hazánkban jelenleg fennálló jövedelemadó törvény szerint ¹³⁾ az első osztályba van sorozva „minden kereskedésből — vagy bármely más haszonhajtó foglalkozásból is származó jövedelem.” A fogyasztási egylet amennyiben szállítótól vásárol, se nem üz kereskedést, se pedig haszonhajtó *foglalkozásnak*, mely t. i. az egyleti tagoknak *idegenektől*, a megtakarítás gyümölcsén felül, nyereséget nyújtana, nem tekinthető; ha pedig az egylet boltot tart, de csak az egyleti tagok pénzén, és csak egyleti tagok számára árul, szintén nem vonható az idézett törvény alá, mivel nem tesz egyebet, mint hogy a közösen vásárolt cikket elosztja ugyanezen vásárlók közt, tehát a közönségtől vagy egy harmadiktól nyereséget húzni nem szándékozik, és mivel más előnyt nem biztosít, mint hogy megtakarítjuk azt, mit eddig tudatlanságból vagy kényszerűségből vagy tétlenségből a sok kiskereskedőnek engedtünk.

Ha a városi tisztviselők összeállnak, hogy a hivatalos általánynon együtt egyszerre hozatnak papírt, tintát, rajzönt, fonalat, viaszt, és ezen tömeges vásárlás folytán minden egyes

¹³⁾ 1868. XXVI. 2 §. e pont

tisztviselő megtakarít általányából 8—10 százalékot, tudtunk szerint ezen megtakarítás, mely a részvevő tisztársak közt aránylag kiosztatik, nem vonható adó alá, valamint azon nyereség sem, melyben részesülnek, ha egész láda szivart vásárolnak egyszerre. Hát ha tisztviselőink lisztet, kávé, csukrot vásárolnak a fentebbi mód szerint, más elbánásban részesítenedők? Nem. Tehát azon megtakarítás sem terhelhető adóval mit bármily rangú és rendű polgárok a fogyasztás körül eszköznek. Még senkinek sem jutott eszébe a család-apát külön jövedelmi adó alá vetni azon ürügy alatt, mert nagy számú családjának bázi szükségleteit *egyszerre* rendelvén meg, ennek folytán az iparosoktól némi kedvezményben részesült és valamit megtakarított. A fogyasztási egylet, mely csak saját tagjainak árul, ugyanoly állást foglal el mint ama családapa.

III.

A fogyasztási egyletek haszna.

A fogyasztási egyletek célját első vonalban azon anyagi haszon elérése képezi, melyet a cikkeknek jó minőségbeni és teljes súlyú vásárlása és az ennél elérhető megtakarítás szül. Ne kicsinyeljük ezen feladatot. Legyünk meggyőződve, hogy minél nagyobb jólétben él a nép, annál többet áldozhat a testi, szellemi és erkölcsi élet nemesítésére. A szegénység függést, szolgaságot szülhet, a nyomor gátolja az értelmiség fejlődését, állandóvá teszi az ész homályát, akadályozza az erény virágzását, siettetí az erkölcsi bukást, háborítja a törvény tiszteletét; a jólét ellenben eltetöje a testnek, eszköze a szellemi fejlődésnek, biztosítja az erkölcsiségnak. Ezért a nép anyagi érdekeit előmozdító minden jogos eszközt nagyra becsülünk, s a szegénység leküzdésére vezető minden egyletnek örülünk; mert az anyagi haladás teszi az embert önálló, öntudatos, szabad polgárrá. — Helyesen emelte ki épen pár héttel ezelött a württembergi kamarának népgazdasági bizottsága, hogy a fogyasztási egylet a *készpénzzel* fizetésre, — melynek elhalasztásában a fogyasztási egyleten kívül állók bizonyos előkelőséget helyeznek — szoktatván tagjait, ezeket a hitelezők zsarnoki hatalma alól felszabadítja, a szennyes uszo-

rás kezeiből, az adósságcsinálás hinájából kiragadja, s ez által a gazdasági és társadalmi viszonyok javításának alapját rakja le. Az angol pénzügyminister Gladstone a kiskereskedés főhibájának tartja a hosszú időre való hitelezést — vagyis kölcsönzést a kereskedelmi tőkéből, nem kereskedők számára, kik ezért a kereskedők által szedett, a közönségesnél magasabb kamatot fizetnek, mi annál magasabb, minél hosszabb időre terjed, minél több a rosz adós, a fizetési bizonytalanság és pontatlanság. A hitelezés mértéken túli terjesztése okozza sok kereskedőnek bukását. — Az egylet egyik főfeladata elszoktatni tagjait az annyira megrögzött hitelbe éléstől. A készpénzre való fizetés meghonosítása által a vásárló nyer, mert nem fizet a kereskedőnek az árakba betudni szokott magas kamatot, a kereskedő is nyer, mivel a rosz adósok ellen biztosítva van; a készfizetés előnyében részesül, mit a gyárosok egy pár százalék elengedésével szoktak viszonzni.

A fogyasztási egylet a *takarékossági szellemet* terjeszti, tagjait a tőkegyűjtésre vezérli, sőt kötetelzi, a könnyelműségtől elvonja, a saját és övéiknek jövőjéről gondoskodásra katalauzolja. Az angol és belgiumi szegények lajstromában sok olyan ember találtatik, ki önmunkája nélkül *gazdag volt*, de csak felette ritkán szegényedik el, ki életében legalább 10 ftot *megtakarítás* által félre tett. A megtakarítás által anyagi *gyarapodás* eszközöltetik s a megtakarítók magasabb társadalmi rétegbe emelkedhetnek, mi ismét másokat hasonló törekvésekre buzdít, és így az egész nép emelkedik, törekvőbbé s munkásabbá lesz. A fogyasztási egyletek által tagjaik anyagi állapotára gyakorolt hatás nagy mérvben jótékonynak és üdvösnek bizonyult be; a szegényt emeli, a jómódút az elszegényedéstől óvja, a gazdasági rendhez szoktatja s a birtoktalanokból is tőketulajdonosokat teremthet idő folytán. A fogyasztási egylet, mely tagjainak osztalékát nem adja egyenesen kezébe, hanem medenczekint összegyűjti és jelentékeny tőke erővé szaporítva gyümölcsözteti: a vagyontalant is, minden megerőltetés nélkül, lassankint a tőkések sorába emeli; az egylet lehetővé teszi, hogy a legkevesebb előnyben részesülő osztály is gyarapodjék a jólétben és munkájának tartós gyümölcse legyen. Az összegyűjtött meg-

takarítások jelentékeny tőkévé szaporodhatnak, mely annyi-felé terjeszti áldását, ahány kéz összehordta. — A munkás megtanúlja szeretni a tőkét, a tőkés pedig becsülni fogja a munkást.

Az egylettel közhasznú jó eredmény jár, ellenben semmi veszély vagy hátrány senkire nem következik belőle. A fogyasztási egylet eljárása nem egyéb, mint a fogyasztásra önmagunk által, önmagunk számára kiszabott takarékosági adó, csak hogy ezen adó nem foly idegen pénztárba hanem összegyűjtetik a fogyasztó és családja előnyére. A megtakarítás, mely parányinak látszik, a kitartó következetesség által erősen gyarapodhatik, p. o. évekkel ezelőtt, midőn apává lett egy hivatalnok — mint maga beszéli ¹⁴⁾ — azonnal belépett a fogyasztási egyletbe, s minden reá eső osztalékot tőkésít — *tarulmányi* alapul fia számára. Hivatalnokunk évenként 6—800 ftot fogyaszt, és erre átmérőleg 40—50 ft osztalék esik; vegyük ezt 18 éven át, és számítsuk hozzá a kamatokat, nemde 1200—1300 ft tőke áll előttünk? ez pedig oly összeg, melyen az ifju három évig is fenttarthatja magát valamely főiskolán.

A rochdalei egylet jelentéseiben olvasható, hogy valaki befizetett egy shillinget, azután pedig egy fillért sem tett be és mégis csupán az által, hogy a fogyasztási egylet raktáráiban vásárolt, tíz év alatt 98 L-t szerzett. — A stuttgarti egylet jelenté 1867-ben, hogy ott egy özvegy asszony, aki főzésből tartja fel magát és árva leánykáját, az előbbi év alatt 2234 ftot forgatott az egyletnél és 147 ft évi osztalékban részesült, nem veszi ki pénzét, hanem minden évi osztalékát az egyletnél hagyja, mely neki 5 száztólít fizet, és így ezen hölgy bizton reményli, hogy ily módon 18 év alatt legalább 4000 ftot megtakarít leánya számára hozományúl. — Már az 1866-ki porosz-osztrák olasz hadjárat alatt, mely sok vállalatot pangásra kárhoztatott, a munkaszünetelés inséges hatása élől nem egy családapát az egyletnél megtakarított összeg mentett meg. Ezen és több efféle példák ¹⁵⁾ me-

¹⁴⁾ Cons. Ver. 1868. 8. sz.

¹⁵⁾ Pfeiffer die C. V. 71. lap.

lyek az életből meritvék, az igazságban rejlő meggyőző erőt nem nélkülözik, és a fentebbi számítások számtani egyszerűségeken lehetetlen hogy ne ébreszsenek kedvet és érdekeltiséget az egylet iránt. Bizton várható tehát, hogy az egyletek tagjai teljes erővel támogatják ezen közös ügyet; a tag, midőn főleg saját érdekében fárad, egyszersmind másnak jólétét is elősegíti, biztosíthatja gyermekeinek jövőjét, kiket magánál is jobban szeret.

Az ember annyira társas lény, hogy még a megtakarításban is jobban boldogul másokkal szövetkezve. Helyesen jegyzi meg Carey, hogy az ember csak úgy mehet sokra, ha társaságban él; tökeletesbülhetés, helyzetünk javíthatása és a társulás különbözteti meg a gazdasági embert az állattól. A fogyasztási egyletekben a legszebb *társulati szellem* nyilatkozik, mely a tőke tulhatalmasodását ellensúlyozza, a vagyon és jövedelem arányosabb megoszlását erőszak s jogsérelem nélkül eredményezi, a socialistikus rajongás vagy communistikus láz kikerülésével. — Róma történelméből tudjuk, hogy Marcus Firmus megakadályoztatta egykor a gabnaszállítást Italiába. A népet aggodalom rázta fel játék-mámorából. Aurelianus legyőzte Marcus Firmust. Győzelméről a polgárokat azon gúnyos megjegyzéssel értesíté, hogy „ismét lesz *kenyerők*, tehát gond nélkül üzhetik játék-szenvedélyöket.“ A mai kor polgáriarsúlt nemzedéke sehol nem érdemel ily gúnyos, csipős megjegyzést. A fenyegető élelmezési gondok legyőzésére nem halandó hadvezér, vagy fényes imperator, hanem halhatatlan erő, a társulás szelleme van hivatva, mely a népnek vigasztalására s a szegénység leküzdésére az önsegély kifejtését ajánlja, s oda vezet, hogy a takarékoságról fogyasztás közben se feledkezzünk meg. A fogyasztási egyleteket nem lehet elég melegen ajánlani a munkásoknak és rendes alkalmazásban élő, k'szabott fizetést húzó tisztviselőknek, kik különben egész keresményöket fel szokták emészteni; pedig mily kívánatos volna elmaradt családjukra nézve a megtakarítmány, melyre bánatos szemeit vethetné a gyászoló özvegy és kesergő árva. Mennyi prostitutio, előkelő módoni koldulás lenne általa mellőzhető, s mennyi nyugalom, elégtűtség és erkölcsiség lenne általa megállapítva. És ha nem fokozhatjuk

keresettünket, rendezzük be fogyasztásunkat észszerűen. A mily elbizakodottá, könnyelművé tesz a rögtöni meggazdagulás, ép oly becses, maradandó sikerű a jólétnek csendes fejlődése, az apródonkint gyűjtött becsületes szerzemény.

Az egyletnél a befizetés elmulasztása, a megtakarítás abban hagyása, helyt nem foghat. Itt a cseppet csepp követi. Valamint hátralék nem fordulhat elő a közvetett fogyasztási adóknál, ép úgy nem szakíthatók félbe a megtakarítások az egyletben résztvevőknél. Megtakarítás az egylet körén kívül is történhetik ugyan, csakhogy az egyleten kívüli megtakarítás mindig a fogyasztás megszorításával jár, mi List Frigyes szerint az úgynevezett „Hungersystem”-hez vezet, és a megtakarítmány egy-egy meggondolatlan pillanat vágyának könnyen áldozatává lehet. Hány példa bizonyítja, hogy a csekélyebb mérvű megtakarítás az elköltethetési alkalmak csábjai közt könnyen kiadatik, vagy elvesz, ellopatic s egyéb veszélyeknek van kitéve, főleg a szegényeknek apró összegecskék elfogynak és velők együtt elfogy a kedv is tovább takarékoskodni és a szerény kezdetet folytonos önmérséklés és józanság által gyarapítani. Sőt még a takarékpénztár sem biztosít a leselkedő költekezési alkalmak eltántorító ereje ellen, minthogy éppen a kis tőkék p. o. 50 fton alóli betételek bármikor kifizettetnek, előleges felmondás nélkül. Ellenben a fogyasztási egyletnél megtakarítás nem történik az észszerű fogyasztás megszorításával, az egyletben a legszegényebb napszámos is tehet megtakarítást és ennek gyümölcsét idő előtt leszakítani lehetetlen.

A fogyasztási egylet *hasznára van a nem tagoknak is.* Sok helyütt okozták a fogyasztási egyletek, hogy a kereskedők és mészárosok, eddigi látogatóikat maguknak biztosítandók, ezeknek nem csak hogy jobb portékát adtak az előbbieknél, hanem leengedéseket is ajánlottak, körülbelől oly mérvben mint a fogyasztási egylet osztaléka. Ezen és több e féle fogások egyenesen arra vannak ugyan irányozva, hogy az egyleti tagok elvonattassanak az egylettől, de az így támadt versenyből hasznot húz a közönség, a mennyiben olcsóbban vásárolhat; fa, olaj, cukor, kávé piaci árának alásését nem egy helyütt köszönik a fogyasztási egylet működésének

Ezen eredményre, mint az egylet közvetett hatásira, némi elégtelenséggel mutathatunk. Minél többen s minél jobban megismerik a fogyasztási egylet eszméjét és áldásdús működését, annál nagyobb lesz a népesség részvéte, érdekeltsége és haszna. És méltán, mert egy családapának sem válhat szegyenére oly tisztességes úton járni, hol a házi szükségletek jobb és olcsóbb kielégítése bizton elérhető és megtakarítás eszközölhető. A fogyasztási egyletek erkölcsös és értelmes vezérlés alatt oly lendületet adhatnak a munkás és honoratior osztály vagyoni helyzetének, hogy ezen egyébként igen szűken és kimerően élő polgárok, az állam legkisebb terhelteése nélkül egy nemzedéken keresztül képesekké válnak a tőke hatalmától függetlenné lenni. A magyar budget szerint 1869-ben megy a polgári tisztí fizetésekre 35 millió ft.; községi és magán hivatalnokok fizetése bizton vehető 15 millió ft-ra, eme két tétel összesen 50 millió ft. Ebből jelenleg alig ta karítatik meg valami. Ha ellenben az említett 50 millió forint csak 6 százalékos hasznote redményező fogyasztási egyletek útján költetnék el: megtakarítva lenne már az első év végén 3 millió ft. és ezen úton 30 év alatt meg lenne takarítva 90 millió ft., mely összeg időközben a kamatokkal és ezek kamatjával 185 millió ft-ra gyarapodnék. Ezen számok matematikai pontosságra nem tartanak ugyan igényt, csupán azt akarják szemléletivé tenni, hogy a fogyasztásnak czélszerűbb eszközlése mellett oly tetemes megtakarítás érhető el, mely a tisztviselők és munkások anyagi helyzetét, árváik, özvegyeik sorsát lehetőleg biztosítaná, s a tisztviselők leányai közül csak elvétve maradna valamelyik hozomány nélkül. A tisztviselő megóvatnék az emésztő adósságcsinálástól, mely mindenkire, de főleg a kiszabott fizetésből előre nézve végzetes; mivel a ki jövedelméből csak igen szűken él vagy éppen nem képes kiélni, még kevésbé képes adósságait törleszteni. Még örökségül sem hagy egyebet hátra, mint nyomort és adósságot.

A fogyasztási egylet ha az anyagi hasznon kívül egyebet nem eszközölne is, mégis hasznos, jogos és életre való vállalatnak tartatnék.

De az egylet nem csupán anyagi haszonnal kecsegtet,

hanem erkölcsi jelentékenységgel is bír. Közvetlenül ugyan száraz nyereszkesedő vagy legjobb esetben megtakarító egylet gyanánt tűnik fel, de tüzetesebb vizsgálat után arról győződünk meg, hogy a nép *erkölcsiségének* emelését is munkálja; először az által, hogy az egyleti tagok lévén az egyleti üzletnek tulajdonosai és látogatói, a becsület útján maradnak, különben *magukat* csalják meg; csorbítlan súly és mérték s a portékának hamasítlan megnevezése az ily egyletekkel együtt jár. Az egyletnél nincs alkudozás, hamisítás, rászedés. — Az erkölcsiséget szolgálja továbbá az által is, hogy a tönkre juttató adósságcsinálástól tartóztatja tagjait. Ismeretes, hogy a legtöbb munkás és kéziparos, sőt tisztviselő is nem a *már kiérdemelt* és kézhez vett bérből, hanem a még csak kiérdemlendő talán fél vagy egész hónap múlva nyerendő fizetésre számítva fogyaszt.

A hitelbe élés nem más mint jövődöbeli keresetünk előleges felemésztése, vagy is az, hogy többet fogyasztunk mint a mennyit szereztünk. A bevétel és kiadás közti egyensúly örökre megzavartatik. A keresetet azonnal zár alá veszi a régi hitelező. Midőn tehát a hitelbe élő pénzhez jut: ezzel a már elfogyasztott portékát fizeti és így a jelenre készpénzen mit sem vásárolhat, s újra kezdi a hitelbe élést. Ez így megy hétről hétre, évről évre. Ha pedig aztán beáll a munkahiány, betegség, vagy más rendkívüli körülmény, nincs mire fordítsa tekintetét, hiányzik a megtakarított szükségfillér, a munkaszünetet nyomban követi a nyomor. Egyetlen oly mostoha év mint 1863 vala, kétségbe ejtő inséggel árasztja el a gazdag alföldet! Az inség először zálogba sodorja a mi kis értékesebb holmi van a háznál, aztán elzálogosíttatik még a zálogcédula is, jön a sor apródonkint az elidegenítésekre, és oly kölcsönkötésekre, melyeknek soha vissza nem fizethetését a kölcsönvevő titkon érzi sőt tudja: eget földet ígér, a hitelezőt álnokul hitegeti, míg nem az adósságban végképen elmerül. Ez oly állapot, mely számtalanszor előfordul, s melyben korántsem tükröződik vissza az erkölcsiség. A könnyelmű adósságcsinálás ellen dolgozik a fogyasztási egylet, mely kész fizetést követel. A tagnak, ki rég űzi a hitelbe élést, eleinte nehezen esik az azonnali készfizetés, de végül megszokja, sa-

ját javára, s midőn bérét kézhez kapja, nem nyeli el ezt a conto, hanem szabad rendelkezésére marad, s azon öntudat hogy ezen bér egészen az ő korlátlan tulajdona, nem fogja-e emelni a kedvet és szeretetet a munkához, melynek gyümölcsét élvezi? Azon érzés, hogy nem vagyunk senkinek adósai s bátran nézhetünk bárkinek szeme közé, nem teszi-e a kedélyt derültebbé és nem hatványozza-e az önerőbeni bizalmat? Az ki becsületesen és józanul gazdálkodik, nem élvez-társai és felebbvalói előtt is több tekintélyt s becsültetést mint a ki soha ki nem vergődik az adósságból? Azonban hogy a munkást elszoktassuk az adósságcsinálás könnyű, de veszélyes gyakorlatától, nem elegendő az intés vagy tanítás, hanem bizonyos erkölcsi kényszer szükséges, mit kellő mértékben gyakorol a fogyasztási egylet; mely továbbá az erkölcsiséget más szempontból is emeli; jelesen a munkástól, iparostól sőt tisztviselőtől is elégszer halljuk ezt „sokra soha nem mehetek, ha egy két krajczárom marad — csinálók ezen egy jó napot“, és valóban kocsmába, vendéglőbe és dohány-tőzsdébe vándorol a néhány árva krajczár. „Ennyit minek félre tenni?“ Ebből foly a könnyelmű, előre nem tekintő élet, mely az özvegyre és árvákra, a betegágyra és elaggásra nem gondol, csak él a világba. A szabadságot a pocsékolásban, az élvezetet a meggondolatlan fogyasztásban találja. Ily könnyelműség ellen óv az egylet. Az egylet körében könnyen és észrevétlenül haladunk a megtakarításnak egyébkint száraz és sok kísértetek által népesített völgyén. Az egylet által ápolt és növelt takarékoság minden egyleti év berekesztésével gyümölcsöt hoz, melyre mint sajátjára tekinthet az egyleti tag. A megtakarítás gyümölcsében hatalmas ellenszer rejlik a könnyelmű vesztegető életmód ellen. A munkás, ki eddig mindig csak az *adósok* szomorú szerepét játszá, most *hitelezővé* lesz, kinek követelése van az egyleti pénztárban, követelése, melyet méh és hangya adagokban rakott le, és pedig akkor midőn az egyleti szállítóknál, vagy boltokban szerzé be mindennapi szükségleteit. A megtakarítás tehát, melyhez előbb az erő vagy az akarat hiányzott, kimaradhatlanul követi a pénzes zsacsónak mindenik megnyílását. — A fogyasztásra rendelt pénz legalább egy évi kamatot hagy hátra jutalmul

az egyesülési szellemnek, mely a munkásnak könnyelműségét apasztja, erejét növeli, jellemét acélozza. A mit az értelem és meggyőződés sugallata mellett nem tudott kivinni, hogy tőkét gyűjtsön, azt a fogyasztási egylet kieszközli. És az élet bírni fog azon főfeltétellel, t. i. az anyagi jóléttel, mely nélkül földi rendeltetésünk el nem érhető. Ha a munkás előre, látólag fog *gondolkodni és érezni*, ugyan így fog *élni és cselekedni*, kedélye egészen más hangulatba megy át; előbb ingadozó akaratának, proletárszerű könnyelműségének hullámozásait a becsvágy és tisztességes czél utáni törekvés váltja fel. Az ember kezd életével elégedettebb lenni, a jövőre nyugodtabban tekint, a nélkül, hogy minden krajczárt vagy garast kétségbeesetten kellene számolgatnia. Meggyőződik arról, hogy a fizetésnek emelése vagy a bérnek fortélyos felcsigázása nélkül is tehet szert vagyoni, melynek növekedése folytán elveszti a communisticus ingereket, lesz belőle békés, munkás honpolgár. A ki az egyleteknek mind ezen erkölcsi jelentőségét meggondolja, nem lehet ügyünk iránt közönyös vagy épen ellenséges.

Nagyon helyesen mondja gr. Soden a *neustüdilesi* fogyasztási egylet elnöke, hogy az egylet, mely a gyöngéket az önségély útján tőke szerzésre képesíti, egyszersmind az *értelmiséget* is fejleszti. Az egyleti jövedelemből a legtöbb helyen nevelési czélokra is szoktak adakozni. Az egyleti bolthoz egyleti társalgó terem, olvasószoba, könyvszekrény, zongora, térkép s. a. t. járúl. Az egyleti kimutatások meggyőző adatokkal czáfolják meg azon állítást, mintha a munkás semmit sem bírna megtagarítani. A keserű létfenntartási gondok elzése után fogékony lesz a kedély a vallás és erkölcs, az elme és szívnemesítő tanok befogadására. Azon osztály, melyből eddig annyi szerencsétlen proletár került ki, melyet a szegénység és vele járó sok keserű nélkülözés sanyargat és csak mások irgalmassága tenget — maga is közreműködhetik az egylet útján a nyomor enyhítésére, saját és övéi sorsának javítására; meggyőződik az egylet útján, hogy felsőbb rendeltetése is van, mint a merő érzékiség kielégítése.

A fogyasztási egylet észszerű fogyasztásra, rendre, gyakorlatias irányra vezérel, meggyőz a felől, hogy a rondes

becsületes életmód nélkülözhetlen feltétele a jólétnek és családi boldogságnak.

A fogyasztási egyesület erkölcsi haszna abban is nyilvánlik, hogy a népben *éleszti a bizalmat*. A köznép rendszerint igen bizalmatlan és gyanakodó. A mily könnyen *hisz* az ámitásoknak, ép oly nehezen *bízik* a felvilágosítókban. Az egyesületnek éltető eleme a bizalom; ha erre méltó, meg is hódítja azt. További jó eredménye az egyesületnek, hogy a népet arra szoktatja, miszerint magát *a többség határozatának* alá vesse, a valódi demokratiának eme főelvét tisztelje. Ez által minden egyéb, hasznos társas közreműködésre előkészítettetik; benne az együvértartozás érzete felköltetik s a pókszerű félrevonulást és önhaszonlesést megdöntő közszellem élenkítettetik.

Az egyesület maga készítvén és módosítván alapszabályait, ez által az autonomiához vezet és szoktat olyanokat is kik egyéb alkalmakkor szavazattal nem bírnak. Fel fog ezekben is ébresztetni a polgári méltóság érzete, mi igazi talizmán a bűnözés ellen. A magunk által hozott határozatok iránti tisztelet és ragaszkodás nem rossz gimnastikája a polgári jellemnek.

És noha a fogyasztási egyesület ennyi és ily jelentékeny anyagi és erkölcsi előnnyel jár, terjedése nem kevés akadályra bukkan.

A fogyasztási egyesületek ifjúsága, a kivihetőség iránti aggodalom, egyes elfogult bíráló gúnyos megjegyzése sok embert elidegenít az egyesülettől.

Az egyesület ellenségei közt első helyen említhetjük sok tagnak hideg *közönyösségét*. A munkás polgárnak egyik fő büszkesége lehet azon meggyőződés, hogy közhasznú és pártolando ügy mellett buzgólkodik. De fájdalom sok polgár ezt éppen nem fogja fel, sőt fagyos közönnyel nézi a munkát melyhez járúlni köz és magán érdek serkenthetné. Nálunk sokan még azt is restelik, hogy a néhány lépéssel távolabb eső egyesületi boltba küldjenek vagy pénzőket egyesületi jegyekre beváltásá. Az egyesületet kellen, kedvetlenül, bizalmatlanul, kicsinylőleg használják vagy éppen kerülik. Munkás, napszámos, kis iparos ha elszánta is magát a belépésre, a lebeszélőnek

hamar hitelt ád; az ellenvéleményű szájas kalmárok és korcsmárosok s nyelves hites társaik sok tagot eltántorítanak. A bágyadt, aluszékony, ingatag tagokat élénkíteni, serkenteni s szilárdítani kell.

A munkás osztály *tudatlansága* is akadályozza az egyletek terjedését. Pedig a fogyasztási egyesület társadalmi jelentősége éppen abban áll, hogy a legszegényebb néposztályt is részesíti a nagyban vásárlás előnyeiben s módot nyújt a megtakarításra, még oly parányi jövedelemből is! Nagy nehézséggel jár ugyan a munkás körökben sikerrel izgatni a fogyasztási egyesületek javára, de lankadni nem szabad a haladás barátjának; némelyek sikerrel használták a gyakori összejövetelek rendezését hol közgyűlés, hol szórakozás ürügye alatt, az utóbbi nemű alkalmakkor a nők is jelen voltak, kik ha belátták az egyesület hasznát, buzgó pártolóivá lettek; meggyőző fejtegetések, az egyesület életre-valóságának, fényoldalainak feltűntetése, a kifogyhatlan türelem végre még is utat tör a jobb eszmék számára.

Míg a nép esőkönyösen ragaszkodik régi szokásos életmódjához, addig a felső osztály gyengesége, hogy nem szívesen lép oly egyesületbe, melynél a pórnéppel jöhetne érintkezésbe. Sok magasabb és alsóbb rangú hivatalnok felesége, ha szeretne is takarékosan bevásárolni, méltóságán alólinak képzelné ezt az asztalos, lakatos vagy éppen a napszámos feleségével közösségben tenni. Ez ellen a józan belátás terjedése, és a példának vonzereje segített — habár lassan, de kimaradhatlanul.

A heves nyerészkedési vágy, mely a minden áron rögtön meggazdagulni akarókat lázas állapotban tartja, fogékonytalanná tesz azon üde, tevékeny és takarékos életre, mely a fogyasztási egyesülettel jár; az ilyennek 10—20 ft évi megtakarítás kicsinység! A nyerészkedési és játékosági szenvedély sivárrá teszi az embert, s elidegeníti az erkölcsös munkától és jogszerű életmódtól. Minél nehezebb, annál üdvösebb ilyen körökben is terjesztetni a fogyasztási egyesületet, mely csendes, szorgalmas élet mellett vezet jólétre.

Sokan, főleg a felsőbb és közép osztályban annyira elvannak fogúlva, hogy a fogyasztási egyesület jótékonyasági

intézetnek, a levésoasztó intézettel majdnem egy vonalon állónak képzelik; alamizsna után pedig restellenek nyulni, erre nem szorúlnak; épen ezért csekélylik az egyletet. Világosítsuk fel őket, hogy a fogyasztási egylet nem osztogat tagjainak alamizsnát. Avagy alamizsna-e, ha valakit figyelmeztetünk, hogy jó szivart vagy jó kávét bizonyos boltban olcsóbban vehet mint egyebütt. ¹⁶⁾

A fogyasztási egyletek a *cselédségben* is találtak ellenségre — a mennyiben a cselédség az egylet által elűttetik a kiskereskedőktől huzott borravalóktól, ezen kétes hatású bevételektől, melyek a cselédet a gazdája iránt sokszor hazugságra, hűtlenségre csábítják és kísértetbe viszik a cselédeket, hogy saját érdekeiket a gazdák rovására is hajhászszák. Volt elég gonosz cseléd ¹⁷⁾, ki az egyleti portékát az asszonya előtt becsmérelte, vagy előbb szándékosan meg rongálta, vagy egyebütt vásárolt hitvány portékát az egylettől vásároltnak adta ki, vagy drágábbnak mondta; az időt elcsavarogta s az egyleti szállító hanyagságával mentegetődött. A cselédeket az egylettel kibékíteni leginkább az által lehet, ha az egyleti szállítók illően bánnak a cseléddel, a válaszmány pedig a tiszta haszonból a cselédeknek is juttat valamit.

A fogyasztási egyletnek legtermészetesebb ellenségei a *kereskedők*. Agitatioikkal sok gyenge eszűt és gyávát elfognak az egylettől. Az egyleti szállítók szerintők annyi százalékkal mérnek rosszabbúl, a hányat elengednek. A kedvezmény tehát merő képzelet. Ezt a szállítók becsületessége czáfolja meg. A fogyasztási egylet ellen némely városban úgy törtek a kereskedők, hogy a cikkeket valamivel olcsóbban árulták mint az egylet, például az egylet 40 kron alól nem adhatja a czukornak fontját, ők pedig 39 krért árulják. Az egyleti tagok tehát meghazudtolva látták az egylet azon alapszabályi pontját, mely a tagoknak jó cikkeket biztosít a *foljó* áron. Sok tag minden felvilágosítás daczára sem látja be a keres-

¹⁶⁾ E. Pfeiffer: Die Consumvereine 85. lap.

¹⁷⁾ Cons. Ver. 5. sz. 868.

kedői fondor fogást, mely nem más mint csalétek az egylet-től elidegenítésre.

Sok kereskedő panaszolja, hogy sérelmes a kereskedői osztályra nézve, ha vagyonos családok is részt vesznek a fogyasztási egyletekben. Ép oly érv mint midőn a munkás neheztel azért, hogy a gyárosok gépeket alkalmaznak és a fuvarosok panaszkodnak, hogy a kereskedő nem tengelyen hanem vosúton hozatja portékáit. Valamint az olajárusok kedvéért, kik előbb az utcákat kivilágosították, nem fogunk a gázvilágítás ellen, a duna vízhordók kedvéért a vízvezetés ellen kikelni, ép úgy nem szabad elítelni a fogyasztási egyleteket egy pár versenytől félő kereskedő miatt. Mindenkinek, gazdagnak úgy mint szegénynek joga van ott vásárolni, hol legjobban és legolcsóbban kielégittetik; ép így tesznek a kereskedők is; ha X. gyár ma 10 százalékkal olcsóbban adja készítményét, hozzá megy a kereskedő nem törődve az előbbi gyárosok veszteségével: az egyletnek legkonokabb ellensége is ott vásárol hol olcsóbb. A bort, buzát, gyapjút minden kereskedő azoktól vesszi, a kik legolcsóbban adják, mit sem törődve azzal, hogy némely termelőnek nyakán marad termelvénye. Különben a fogyasztási egyletek oly lassan szaporodnak és oly roppant versenynyel állnak szemben, hogy az egyes kereskedők nem is igen érzik az egylet működését. Az egyletnek azok sem barátai, kik a kereskedőnek magukat elzálogosították. Ezeket nehéz kiszabadítani a folyvást hitelező kereskedők kezéből. Ők nem fordulhatnak oda hol legjobban és legolcsóbban vásárolhatnak, hanem hitelezőikhez vannak lánczolva. Lám mily káros a hitelbe élés; hasznosnak kell tehát lenni az ellene dolgozó fogyasztási egyletnek.

Némelyek igen szeretik az egylet elleni panaszokat szárnyra bocsátani, sőt pótlékokkal toldani; nem gondolják meg azt, hogy az egylet körén kívül, hányszor kapnak rossz portékát drágán, pedig talán épen azon kereskedőknél, kik jelenleg az egylet ellen minden parányi panaszt oly óriás nagyító alatt mutogatnak. — A támadások és fogások el ne ijesszenek, csak küzdelem közt fejlődik ki az erő, küzdelemmel jár minden ujtás; a kitartók számára terem a siker.

Legyünk tevékenyek, magunk és társaink érdekében, az egylet felvirágozása ki nem maradhat.

IV.

A fogyasztási egyletek története és statistikája.

A fogyasztási egyletek a legifjabb társulatok közé tartoznak. Történelmök plebejus egyszerűségében nem nyúlik vissza a letűnt századokba, hanem csak a két legutóbbi évtizedbe.

A legrégibb fogyasztási egylet a rochdalei, melynek alapítói magukat angol büszkeséggel becsületes úttörőknek nevezék (Rochdale society of equitable pioneers); ennek még életben levő alapítóinak önelégültsége, melylyel egyesülésökre visszatekintenek, ép oly természetes mint az atyának komoly önérzete, ha jól nevelt gyermekeit és unokáit szemléli.

Ezer nyolczszáz negyven háromban ősszel, Columbus atyjának mesterségét, t. i. gyapju fonást űző 28 iparosszövő, a nyomasztó életgondok közt azon belátásra jutott, hogy jó lenne megtakarítani ama nyereséget, melyet tőlük húz a vaskos mézárós, a darabos szatócs és egyéb szívtelen üzletbarát. Egyik a 28 közül következőleg beszél az egyletről ¹⁸⁾: A 28 bajtárs, hetenkinti 20 fillérrel egy-egy font sterlinget rakott össze, és így jutott az első év vége előtt 280. ft tőkéhez, melyen lisztet, vaját, czukort vásárolt s ezt árulni kezdte 1844 december 24-én egy zugutezának a békautezának igénytelen kis házában. *Kicsiny* volt a tőke, *kicsiny* a bolt, *de nagy* volt a nevetés, melylyel az új *vállalatról* s a 28 kereskedelmi herczegről beszéltek az utczafiuk, szatócsok és szomszédok. De a huszonyolczas társaság tagjai nem jöttek zavarba. Minden harmadnapon másmás árult az igénytelen boltban, mely csak reggel és délben állt nyitva. Rövid idő múlva thea és dobány is helyt foglalt a kis boltban — noha még ekkor is csak garasos füzetke volt a főkönyv. Ki gondolt volna akkor a kettős könyvvitelre! a kis bolt nem hitelezett

¹⁸⁾ Der C. Verein Organ. 1868. évfolyam 3. szám.

és nem tartozott senkinek. 1846-ban már húsvágatáshoz láttak, s nem sokára úgy tapasztalták a szomszédok, hogy már ama 28 társra jött a sor nevetni. A kis bolt szembetűnően nyert a választékban, a vevők tömegesen látogatták és nagygyá növelték a huszonnyolczas társaságot, s lett belőle hatalmas nemzeti egylet, jól díjazott könyvvivővel, segédekkel, boltosokkal, és maig is díjtalanul szolgáló választmányynyal. 1850-től kezdve az egyleti tagok száma, a forgalom, nyereség és egyleti vagyon, soha nem reménylett és fejlett mérvben gyarapodik. 1868 januárban a rochdalei egylet 6823 tagot számított, az egyleti törzsvagyon 1,541,520. forintba ment; 30 árú helyiséget tart nyitva, és pedig 15 vegyes kereskedést, 3 ruha-termet; a csábító kirakatok helyett, miket a nap heve és a por úgy is megront, emez egyszerű felirat „a becsületes úttörők kereskedése” adja tudtunkra, hogy az egylet helyiségéhez jutottunk, melyben a legfinomabb bolti rózsától a durva pokróczig minden kapható; az egyleti húst 6 mézsárszékből mérelik, hol évenként legalább 5000 darab marha vágatnak. Az egylet árult 1868-ban 3,408,923 ftot és ezzel nyert 499,428 ftot. Mind ezen adatokat az egyleti naptárban olvasuk, mit az egylet minden évben kiad s minden tag megszerez, s mint tagsági okmányt tekint. A múlt évi naptárt egy csinos kép díszíti, mely a főraktárt ábrázolja, ez 4 emeletes, faragott kőből, bizanczi stílusban épült. Aztán egy óriás sütőházat építettek, hogy a kik magok nem akarnak sütni s a burgonyaliszt, rizsliszt, kréta, timsó és más keveréknek nem barátai, tápláló kenyeret szerezhessenek. Százhusz ezer ftot építkezésre szántak, s a városban csinos kis házacskákat emelnek oly iparosok számára, kik kedvellik a barátságos kedélyes otthonosságot.

Az egylet visszafizetéseket is tesz számszerint 1867-ben 467784 ftot; p. o. ha a tag házat akar építeni, leányát férjhez készül adni, fiát önálló üzletre segíteni, vagy betegségi költségeket viselni — van hova fordítsa szemét, megtakarítmányát kiveheti. A jövedelemmel 1868-ból következőleg rendelkeztek. Először is, minden tag illetményére mit az egylet kezel, kiadatik 5 százaléki kamat, aztán a leltári készlet emészlődése fejében félre tétetik 10 százaléki, azaz 1868-ból

49,800 ft, a mi nem csekély alapul szolgál újabb beruházásokra és felszerelésekre; továbbá $2\frac{1}{2}$ száztóli vagy is tavalyról 10,584, ft. szenteltetett nevelési czélokra, végül 1884 ft a jótékonytság oltárára. A mi ezen tételek levonása után fennmarad, a tagok javára feljegyeztetik vagy kívánságukra kifizettetik a fogyasztás arányában. — Nevelési czélok alatt nem csupán az elemi oktatást, hanem az ember társas életére vonatkozó mívelést is értik. Van az egyletnek könyvtára 7000. db válogatott hasznos könyvvel, van a városnak 11 pontján ugyanennyi olvasó terme tájékoztató encyklopediákkal, térképekkel, földtekével. Az olvasó szobák téresek, világosak, melegek, kényelmes ülésekkel és olvasó támlákkal. Az egylet bővölködik mikroskoppal, látcsövekkel, távcsövekkel, miket igen csekély díjért használhat a tag, midőn finom munkáját, a szövetet, festéket akarja vizsgálni, vagy a híres szónokot, érdekes felolvasót közelebbről akarja látni, vagy gyermekeinek tanulságos, mulatságos szemlét akar szerezni. A rochdalei egylet folyó iratok, szaklapok, könyvek, térképek megszerzésére már több mint 70,000 ftot fordított. Ime a fogyasztási egylet útján a munkás is képes az irodalom pártolására és termékeinek élvezésére.

Az angol mindig sokat tart az *időnek és fáradságnak* megkímélésére, s előnyösnek tekinti, hogy az egész hétre vagy hónapra kellő czikkeket ugyanazon helyen és időben veheti be. A rochdalei egylet 30 boltban árul, de mindenikbe elküldhető az együgyű gyermek is, ezt ép oly jó mértékkel és jó minőségű áruval szolgálják ki, mint a legtapasztaltabb és tekintélyesebb gazdasszonyt. Az egylet nagy gondot fordít a hús-vágatásra. Emberünk — egy a 28 közül — egész büszkeséggel szemléli az egyleti vágóhidhoz hajtott kövér ökröket, és nem csoda ha étvágygyal gondol a jó falat húsrá, és a tápláló levesre; az egyleti mérőserpenyőre nem tapadnak zsiradék és csontdarabok és a mérlegnek pontban közepén a nyelve. Jót és jól mérnek. — A rochdalei egylet tagjainak gözmalom üzlete mely 1851-ben alapított, most 1.092.312 ft alappal rendelkezik, múlt évi forgalma volt 4.277.280 ft: 1866-ban 2.689.464 ft. üzlet mellett 217.956 ftot nyertek, a harmadévi számadás majdnem hasonlóan kedvezőleg végző-

zódott. A malommal, — mely 57 más fogyasztási együletet is ellát liszttel — ¹⁹⁾, most serházat akarnak kapcsolatba hozni. Jó hús, tiszta liszt és hamisitlan erős ser az angol munkás fő szükséglete; — munkaerejét a jó táplálkozásnak köszöni. A rochdalei fogyasztási együleti gyapot-fonóda és szövöde, mely 1855-ben jött létre, és már 300 munkást foglalkodtat, igen megsínle az észak-dél amerikai háború csapásait, de azért 10 év alatt még is 160.000 ft tiszta hasznot hajtott, s bevezette az együletet a világpiacra. — Az együleti építkezési alapból, mely 1863-ban gyűjtetett évenként elkészítenek 320—350 lakszobát, mely által az egészség, és erkölcsiség felszámíthatlanul gyarapodik. — Az egyület betegápoló és temetkezési — már is 160.000 fttal rendelkező — pénztárának jótékonyágát sok szomorodott család áldva tapasztalja. Szinte nehéz elgondolni és elhinni, hogy mindezeknek alapját valami 24 évvel ezelőtt ama 28 fonó és szövő takács rakta le és pedig azon kis vállalattal, mely szerint megtakarított filléreiken egy zsák lisztet, néhány font cukrot és pár itcze vaját kezdtek vásárolni. A munkás osztály igazán hálás lehet a bátor és becsületes úttörők iránt, kik fényesen igazolták, hogy társas úton az egyszerű munkások által is minden költség nélkül, mily nagy eredmény vivható ki.

A rochdalei úttörők nyomdokán az együleteknek egész karavánja indult meg, és pedig többnyire fényes sikerrel. A britt parlament elébe 1863-ban terjesztett hivatalos táblázat szerint ugyan ekkor az angol földön már 400 fogyasztási egyület működött. Huber V. A. tanár jelentése ²⁰⁾ szerint pedig 1867 elején működésben volt Angliában 915 fogyasztási egyület valami 280.000 taggal és körülbelül 100 millió ft forgalommal, miből legalább is 6 millió ft tiszta haszon marad esztendőnkint, mi nem csekélylendő gyarapodás főleg ha meggondoljuk, hogy minden strike, koczkaztatás és önmegszorítás nélkül éretik el. Bri tanniában 20-on fölül számíttatik oly fogyasztási egyület, mely tagjait ezrekkel, évi nyereményét hétszer tiz-ezerrel, törzsvagyonát százerekkel, üzleti forgalmát pedig millióval számítja. Ezek közt első helyen

¹⁹⁾ E. Richter : Die C. Ver. 9.-ik lap.

²⁰⁾ E. Richter die C. Ver. 9. lap.

sorakoznak Halifax, Bury, Oldham, Bacup, Accrington s. a. t. Északi Angliában 1865-ben 165 fogyasztási egylet egyesült közös árú rendelkezésekre. A fogyasztási egyletek Angliában 1862 augusztus 7-én kelt parlamenti acta szerint a jogi személyek közé soroltatnak. Victoria királyné kormánya méltányolja a fogyasztási egyleteket, melyek a municipalis nép körében oly nagyban elterjedtek, és általában kitérnek a takarékosági szellem élesztése, a reclame nélküli becsületesség és a készpénzzel való fizetés követelése által. Részleteket közöl róluk „The cooperator“ czimű hetilap.

Szép sikerrel működnek a csatornán inneni fogyasztási egyletek is.

Franciaországban Lille-ben „L' humanité“ czim alatt ezelőtt 21 évvel alapíták hetenkint 15 centime befizetéssel az első fogyasztási egyletet, mely — tudunkkal — egyszersmind első ilyenű társulat vala a continensen. Szállítókkal szerződve törekszik 1541 nél többre menő tagjainak előnyét előmozdítani; már 1851-ban nyert 20.000 franknyi kedvezményt a sütőktől s ugyanily arányban a többi szállítóktól is. Egyedül a húst méreti maga az egylet. — Páris városában jóllehet a sok középitkezés által majdnem egyenes állami segélyt élvez a munkás osztály, még is 12 fogyasztási egylet működik; Párison kívül pedig 185 termelésre és fogyasztásra vonatkozó egyletet említ az „almanac de la coopération“ ²¹⁾ továbbá nem kevesebb mint 30 oly egylet ismeretes előttünk, mely tagjait a közös kemenczéből izletes jutányos kenyérral látja el. ²²⁾ A francia fogyasztási egyletek közt kiemelendő azon társulat, mely Párisban tavaly keletkezett s méltán nevezhető *szellemi fogyasztási egyletnek*; t. i. a tagok könyvkereskedést alapítottak, melynek tiszta nyeresége a társulatnál vásárló tagok közt a vásárolt könyvek árához aránylag osztatik szét.

Schweizban ezelőtt 17 évvel jött létre az első fogyasztási egylet Zürichben, mely annyira gyarapodott, hogy már 1863-ban 1.152.000 frank forgalmat mutatott ki; 18 árú

²¹⁾ Konek: Köz és magán jótékonyosság 17. lap.

²²⁾ Der C. Ver. 1868. Nr. 3.

helyiséget tart nyitva, két nagy emeletes épülete van, t. i. a „Consumhalle“ és „Consumhof“ ez utóbbiban áll az egyleti sütőkemence, melyből 1863-ban 1.161.000 font kenyér került ki.²³⁾

Az olasz királyságban, mely nagy népességű községekkel bir igen termékeny talajt lelt a fogyasztási egylet, a comói ily nemű intézet mármár 1000 tagot számít, és oly vállalkozó, hogy a várostól kibérelte a fogyasztási adó beszedését s az egyes iparosokkal általánosan egyezkedett.

A fogyasztási egylet Oroszországban sem ismeretlen. A petersburgi fogyasztási egylet nagy virágzásnak örvend, az ottani előkelő német hölgyek és tisztek buzgó pártolásából.²⁴⁾ Riga és Dorpat 1866-ban létesíté ezen közhasznú intézményt, melytől itt is várható a nép gazdasági helyzetének javulása.

De sehol nem vett a fogyasztási egylet nagyobb lendületet mint Németországban. Mig a gyakorlatias angoloknál a közönséges munkások köréből, addig az iskolák honában a németeknél a mivelt férfiaktól indult ki a fogyasztási egyletek kezdeményezése, mire azon körülmény is mutat, hogy a németországi fogyasztási egyletek élén többnyire magas műveltségű, megkülönböztetett állású vagyonos férfiakat szemlélünk. Az értelmiség nyújt segédkezett a munkásoktól, hogy ez emelkedhessék az önszegély által. Az elmélet termékenyíti meg a gyakorlatot. Az egyesülési szellem jelenlegi nagy apostola a Rajnán innen Schulze Hermann, Delitzschből, ki azonban inkább a termelési és előlegezési egyletek érdekében működik; a fogyasztási egyletek érdekében nagy buzgóságot fejtett ki Richter Jenő, Pfeiffer Ede és Riepen Conrád. Az ő buzgólkodásuk folytán létesült Kiel, Neumünster, Neustadt, Oldesloe, Itzehoe, s egyéb városokban fogyasztási egylet, mi annyira szaporodott, hogy már 1863-ban Schulze százötvenet számított. Minden fejlődő egylet ismét ujaknak alapítására bátorított a környéken. Az 1865-ki jelentések 300 német fogyasztási egyletről beszélnek, Schulze közlése szerint 1867-ben 317-re növekedett az

²³⁾ Jahresbericht des Verv. rathes. 1864.

²⁴⁾ „Innung der Zukunft“ 18. sz. 1865.

ezikk pedig minden vidéken külön helyről szerezhető legcélszerűbben. A termények áráról a központban gyűjtött tudósításokból becses statisztikai táblázat állítható össze az árak felől, útbaigazításul a termelő és fogyasztó közönségnek. Az egyletek részéről kimutatások egybeállítása, és a különböző időről kimutatások összehasonlítása is nyújt némi hasznos tájékozást. Az egyletek szövetkezése nemcsak forgalmi előnyöket szerezhet, hanem egyletek alapítását is kezdeményezheti, támogathatja; az egyletek szövetségének határozata azonban tulajdonképen csak tanács és ajánlás gyanánt tekinthető, melynek érvényt egyedül az okok sulya szerezhet, és így általánosan jogérvényessé csak valamennyi egylet részéről elfogadtatás által válhat. Ezt kívánja az egyes egyletek önállósága és autonomiája.

A németországi fogyasztási egyletek közül felette gyorsan fejlődött a müncheni, mely 1864-ben keletkezett, 1868-ben 1217 tagot, 1869-ben pedig 1377 tagot számít; 1867-ben 64.874 ft, 1868 pedig 129.389 forgalmat eszközölt s amannál 1041 ft, emennél pedig 3991 ft. tiszta hasznót aratott. A folyó 1869 év 3 első hónapja alatt 42170 ft forgalmat eszközölt ³³⁾. A pforzheimi egylet 1865-ből a múlt évet 619 taggal, 143997 ft forgalommal és 10.279 ft tiszta haszonnal rekeszté be. Mannheim szintén gyors fejlődést mutat; itt a fogyasztási egylet a munkások körében alakult 1866-ban és már két év múlva számított 357 tagot, tart három boltot, melyből múlt évi haszna 3304 ft-ra ment. Az egylet helyiségeiben a tag bizalmas kört és szórakozást talál a nap fáradalmi és gondjai után; 16 hírlap áll az olvasók rendelkezésére, a könyvtárt folyvást gyarapítják s hetenkint tartatnak oktatást a francia nyelvben és szépirásban, továbbá a zenében és éneklésben gyakorlatot. Az egylet most kisdudovót készül nyitni. — A hamburgi egylet 1856-ban alapított, 1867-ben 2348 tagot s 198236 ft forgalom mellett 4302 ft hasznót mutatott ki. A stettini egylet 1863-ból való, 1867-ben 1115 taggal 81.000 ft forgalom mellett 7105 ft nyereséggel végzé üzletét. A magdeburgi fogyasztási egylet 1864-ben alakult, 1867-ben

³³⁾ Der Cons. Ver. 1869.-iki 1 szám.

már 1511 tagot, 108291 ft forgalmat, 5524 ft tiszta hasznot számított. ³⁴⁾ De a német fogyasztási egyletek közt legnevezetesebb a *stuttgarti*, melynek éltető lelke dr. *Pfeiffer Ede*, a humanus tudós népbarát, ki az egyletek terjesztése érdekében oly szíves készséggel fáradozik. A stuttgarti egylet 1863-ban november végén létesült 52 taggal, működését 1864-ben kezdte meg, s már az első év végével 299 tagra tett szert. Eleinte jegyek mellett, szállítóktól vásárolt, de már 1865-ben nyitott egy boltot, most pedig sűrűn látogatott sok boltot tart nyitva ³⁵⁾. Már 1868 elején 815-re szaporodott a tagok száma, a folyó évet pedig 1121 taggal kezdte meg; 1867-iki forgalma 167.929 ftot tett, az 1868-iki forgalma pedig 228.739 ftra ment. Vegyeskereskedése, melyben tavaly 100.000 forintnyi forgalom eszközöltetett, Stuttgart első rangú boltjának mondatik. Saját üzletei mellett még 55 szállítóval tart üzleti szerződést; és 4 év alatt — dacára a kezdet nehézségeinek — 37.041 ftot takarított meg és 23.000 ftot tőkésített tagjai számára. De emez összeg csak a közvetlen hasznot fejezi ki, mit tetemesen felül mül azon közvetett előny, hogy az egyleti tag tiszta minőségben, igazi mértékkel és aránylag a legjutányosabban eszközölheti bevásárlásait. A stuttgarti egyletnek egyik szép vonása, és szerencsés fejlődésének bizonyára főtenyezője az, hogy tagjait rang- és rendkülönbség nélkül ujjonczozza a társadalom bármely rétegéből; ámbár a szóban levő stuttgarti egylet a munkások osztályában keletkezett, még is jelenleg valamennyi osztályból mutathat fel tagokat; köztük találjuk a magas udvari és állami hivatalnokokat, az igénytelen irodai tisztetket, a gyárost, kereskedőt, iparost, napszámost, munkást, grófot, bárót, életjáradék élvezőt, író, művészt, tudóst, tanárt, orvost s. a. t.; és az egyleti névsor mutatja, hogy mily összeférő a minster és hivatalszolga, a gyáros és napszámos, az előkelő gróf és a mesterember, a katonatiszt és polgár. Az egyletnek eme vegyes színezete ép oly kedvező hatást gya-

³⁴⁾ Mindezen adatok az egyletek [hivatalos közleményeiből merítvék.

³⁵⁾ Rechenschaftsbericht vom Jahre 1868.

korol reánk, mint a tenyésző rét, melynek egy-egy négyszeg ölnyi területén 40—50 féle növény is él együtt.

A németországi fogyasztási egyleteket általában élesen megkülönbözteti az angolországiaktól az, hogy az angol egyletek *bárkinak*, a német egyletek többnyire csak a *tagoknak* árulnak, továbbá, hogy a németek rendszerint szállítókkal is szerződnek saját üzletük mellett, mit az angolok nem tesznek.

A magyar államterületen első fogyasztási egylet volt a budapesti, ³⁶⁾ mely még 1863-ban alakult, de már 1864 augusztus 1-én az eredeti alapszabályok helyébe a felvételi díjt mellőző új alapszabályokat léptetett. *Tag* gyanánt csak hivatalnokokat, nyugdíjasokat, honoratorokat, s ezen állásbeliek özvegyeit fogadta be, *részvevők* lehettek a hivatalszolgák és ezek özvegyei is. Más személyeket azonban fel nem vett az egylet. Szállítókkal szerződött és pedig nagyon előnyös feltételek alatt; majdnem tíz százaléknyi megtakarítást tett biztos kilátásba, s a nyereményt évnegyedenként, a házbér fizetésekor határozta kiosztani. Sajnos hogy ezen intézetet a közönség közönye elszibbasztá.

Korra nézve a második, de szerencsés sikerre nézve a legelső helyet foglalja el hazai fogyasztási egyleteink közt az erdélyi szászok földén Nagy-Disznódon virágzó fogyasztási egylet; ez 1866-ban létesült, csak 131 tagot számít ugyan, de a múlt évben még is 61.972 ft forgalmat és 3177 ft tiszta hasznót birt kieszközölni, s a folyó év elején 17379 ft törzsvagyonnal rendelkezett ³⁷⁾ Ezen életerős egyletet iparos mesterek alapították és ő reájok esik az öszves tagok látszámából ma is 94 százalék. Pécsen még 1867-ben kezdményeztek fogyasztási egyletet, melynek alapszabályai 1867. június 28-án hagyattak helybe. Célja az „Első” pécsi Consum-egyletnek, hogy a betéti fizetések által gyűjtött tőke segélyével az egyleti tagok anyagi és társadalmi viszonyai előmozdittassanak. E végből az üzlet lassankint minden — a szabad kereskedés s iparszakmákba tartozó vállalatokra ki fog terjedni, mely

³⁶⁾ A „budapesti fogyasztó egylet körlevele” 1864. június 7.-ről

³⁷⁾ Der Cons. Ver. 1869. áprilisi számában.

célből adásvevési helyiségek, *azután* műhelyek is fognak nyíltatni. Minden tag 2 ftot fizet belépte alkalmával, s aztán 15 egymásutáni éven át hetenkint 30 ujkracjárt. Igazgató tanácsi s választmányi tagok a kereskedelmet vagy ipart üző egyleti tagokból választandók. A tiszta nyereség a befizetett betételek aránya szerint osztatik fel; és így ezen egylet a részvénytársaságok felé közeledik, csakhogy a belépéstől számított 2 év alatt nem részesül osztalékban, mert a jövedelem az alaptőke gyarapítására fordittatik ³⁸⁾. Ezen fogyasztási egylet kebelében „betegápoló és temetkezési egylet“ is alakult 1868 augusztusban és már az első tíz hónap alatt 832 ftot fordított emberbaráti céljára. A szóban levő iker egylet együtt jelenleg 1400 tagot számít s a múlt évi december végeig 36636 ft forgalmat eredményezett ³⁹⁾, melynél a tiszta haszon 6 százalékkal is 2160 ftra ment.

Szintén 1867-ben alapított a *nagyszombati* fogyasztási egylet is, mely még azon évben 222 tagot vett fel s 11.026 ft forgalmat s e mellett 865 ft tiszta hasznót mutatott ki, 1868-ban pedig 390 tag mellett, 20462 ft forgalomnál 909 ft tiszta nyereséghez jutott ⁴⁰⁾, mit egészen kioszt a tagok közt, a saját üzletnek alapját képező tőke kiegészítve lévén.

Pesten 1868-ban 50 kr. beiratási díj és havonként 25 kr. tagsági díj kötelezettséggel munkás egylet alakult, mely alapszabályainak 2 §-a szerint művelődési kör alapítását és részletek alapján fogyasztási osztály felállítását is elhatározta. Az 1868 április 12-iki jelentés szerint már ekkor meghaladta a fogyasztási egyleti osztály tagjainak száma az ezer kétszázat. A *brassói* „általános fogyasztási egylet“ 1868 február 27-én vette kezdetét. Szállítókkal szerződött és jegyekkel közvetíté a forgalmat, mely a múlt évben 5907 ftra ment és 366 ft 14 kr. tiszta hasznót eredményezett; tagjainak száma 303-ról 365-re szaporodott a folyó évben, és ennek második felét a saját üzlet megnyitásával kezdik el, melynek alapja jelenleg 3390 ft. Kezdetben a vegyes és gyarmati árukra, lisztre és tápszerekre szorítkozik az egyleti bolt, de ki fog

³⁸⁾ Az első pécsi Consum-egylet alapszabályai 1. 3. 15. 35. §.

³⁹⁾ Satter F. igazgatósági tag hivatalos közleménye 1869 május 29-ről.

⁴⁰⁾ Der Cons. Ver. 1869 áprilisi szám.

terjeszkedni egyéb czikkekre is⁴¹⁾. A megyesi fogyasztási egylet kimutatását nélkülözzük.

A „német-csanádi fogyasztási egylet“ Torontál megyében 1868 május 28-án nyitá meg üzletét, azonnal angolosan, vagy is saját üzlettel. Árul tagjainak nürnbergi, vegyes, rőfös és vasárukat. Minden tag köteles 20 ft törzsbetételt fizetni és hat éven keresztül hetenkint 10 krt. betenni; ily módon a folyó évi május 19-én már 3510 ft 80 kr üzleti tőkével rendelkezett. Fennállásának első tíz hónapja alatt 17.754 ftra ment a forgalom, melyből tiszta haszon fejében 1199 ft 59 kr maradt; és ezen haszon nem osztatik még most szét a tagok közt, hanem kinek-kinek javára, könyvecskéjébe feljegyeztetik a reá eső jutalék mint követelés⁴²⁾. Az egyleti tagok száma 90; a múlt évi 7 hónapi üzletnek eredményeként a forgalmat 12.428 ftra, s ebből a nyereséget 870 ftra tesszük.

Az „eperjesi fogyasztási egylet“, alapszabályait az 1868. augusztus 24-én a törvény értelmében bemutatván, 1868. szeptember 1-én megkezdte működését 60 taggal, melyhez az 1869 év elején 43 új tag jött. Kezdetül a jegyrendszert fogadta el; szállítóitól 2 és 10 száztóli közt váltakozó elengedést kap, a múlt évi 4 hónap alatt 1454 ft ára jegy adatott ki, a folyó évi négy első hónap alatt pedig 3786 ftnyi jegy váltott be a szállítók által. Az első 8 hónap alatt 5240 ft 76 kr forgalomnál 324 ft 76 kr haszon éretett el⁴³⁾. 1870 újevkor megnyitja saját üzletét.

A reschitzai fogyasztási egyletet Krassó megyében az ottani vasgyár munkásai alapították, czime „Arbeiter-Consum-Verein.“ Tevékenységének küszöbén épen most áll, alapszabályainak leérkezéseig jelentésével nem lép a közönség elébe⁴⁴⁾.

Budán a folyó évben kezdményeztek újból fogyasztási egyletet; de ez, zsenge kora miatt statistikai ismertetésre anyagot még nem szolgáltatott.

⁴¹⁾ Gärtner és Fiala urak egyleti előljárók hiv. közleménye 1869. jun. 7.

⁴²⁾ Krauser Antal egyleti elnök ur hiv. közleménye 1869. május 19.

⁴³⁾ Isépy Gynla ur egyleti pénztárnok hiv. közleménye 1869. május 20.

⁴⁴⁾ Ivencz György ur egyleti elnök közleménye 1869. május 23.

Az 1869. május 31-én előttünk ismeretes hazai fogyasztási egyletek
statistikai áttekintése:

Folyó sz.	A fogyasztási egyletnek:					
	neve és székhelye	alapítási ideje	tagjainak száma		forgalma	tiszta haszna
			1868-ban	1869-ben	frt	frt
1	N.-Disznódon: fogyasztási egylet .	1866	131	131	61,972	3,177
2	Pécsett: „I. pécsi Consum-egylet“.	1867 junius 28.	1,400	1,400	36,636	2,160
3	Nagyszebeni fogyasztási egylet .	1867	222	390	20,462	909
4	Pest: a munkás-egylet fogy. egyl.	1868	1,200			
5	Brassó: általános fogyasztási egyl .	1868 febr. 27.	303	365	5,907	366
6	Német-Csanád Torontálban . . .	1868 május 28.	90	90	12,428	870
7	Eperjesi fogyasztási egylet . . .	1868 sept. 1.	60	103	1,454	93
8	Reschitza Krassóban	1869				
9	Buda	1869				
10	Szólnok	1869				
11	Kolosvár	1869				
12	Ó-Budai munkásegylet fogyaszt. oszt.				147,587	7030
31	S.-A.-Újhely					

Fogyasztási egyleteink statistikája, egyleteink nagyon is fiatal kora miatt, messze menő fejtegetésekre és összehasonlításokra, még nem alkalmas. Több évi adatoknak kell előttünk feküdni, hogy az egyleti élet mozgalmait következtetések alapjául felhasználhassuk. Itt a feletti örömmünket kell még kijelenteni, hogy ezen üdvös intézmény hazánkban is kezd meggyökerezni.

A fogyasztási egyletek már Amerikában is meghonosulnak. Jelentékeny ott a charlestowni egylet, mely naponként 500 dollárt, s a múlt év alatt 182.500 dollárt árult. Massachusetts államban a múlt év folytán 12 fogyasztási egylet működött, 140.000 dollár tőkével. Cincinnatiiban az ottani munkások és tornászok egyletei létesítettek fogyasztási egyletet még a múlt évben⁴⁵⁾. Jós tehetség nélkül is előre mondható, hogy a fogyasztók társulata Amerikában nagy leendületet nyerend, mivel a legbensőbb öszhangban áll a szabad, felvilágosodott, számító újvilági lakosok társadalmi viszonyaival.

V.

A fogyasztási egyletek alapításáról.

Ha meg vagyunk győződve az egyesülési szellem üdvös voltáról, kivált pedig a fogyasztási egyletek közhasznúságáról, és ha sikerült ezen ügynek a gyárosok, czéhelöljárók, igazgatók, ügyvédek, tisztviselők sorából valamely községben 15—20 lelkes pártolót szereznünk, megkezdhetjük az alapítási előmunkálatokat. Legezészerűbben a nyár végén, mit a télire való bevásárlások ideje követ. Az egylet alapítása nem könnyű és az egyesülésnek sok oldalról akadnak ellenzői, főleg honunkban, hol együtt nem tartani hagyományos szokás. Célyszerű lesz barátainkkal, kik ezen egyletnek hasznosságáról és életrevalóságáról meg vannak győződve, fésztelen értekezletet tartani, s egy két tagot megbizni az alapszabálytervezet kidolgozásával. Időközben törekedjünk az

---

⁴⁵⁾ Der Consum. Ver. 1869. évfolyam 1. szám.

egylet iránt érdekeltséget gerjeszteni általában, különösen pedig a nőknél; hiszen főleg az ő körükbe vág a fogyasztási egylet s ők ennek legfőbb tényezői. Valamint az embernek, úgy egyletünknek is zsenge gyermek korában legjobb ápolói a nők. Világosítsuk fel őket az egylet céljáról, hasznosságáról nehogy ellenzéki állást foglaljanak el irányában. Az alapszabály tervezetet komoly és beható tanácskozás alá vesszük és csak ez után hirdetünk közgyűlést, hol az alapszabályok megértése és elfogadása után megválasztatik az egyleti igazgatóság, mely gondoskodik arról, hogy az alapszabályok a földművelés ipar és kereskedelem ügyi m. kir. ministeriumnak a törvény értelmében 3 példányban bemutatassanak. A fogyasztási egylet alapításához *engedély* nem szükséges, alapszabályai is csupán *bemutatásra*, nem pedig *jóváhagyásra* szorulnak. Az egyleti igazgatóságot 5—11 tagból állóan, oly lelkes, tekintélyes és munkás tagok közül választjuk, kik az egylet ügyét szívükön hordják. A németországi fogyasztási egyletek élén többnyire vagyoni és szellemi előkelőségek állanak, de hiba lenne pusztán czimeres vezetőség után fáradozni. Becsületet, bizalmat érdemlő és bíró gyakorlati férfiakra van itt szükség. Az egyleti igazgatóság szállítókkal szerződik, illetőleg árukat rendel. Ennél igen nagy ovatosság szükséges. A szállítás iránt a kereskedőkhöz intézett nyilvános felhívás nem czélszerű, mert a kereskedők összeszállal kozhatnak, s az egylet részéről felhívást agyonhallgatják. Közös megegyezés jöhet létre a nem ajánlkozás iránt. Sokkal czélszerűbb az alkalmas és hajlandónak látszó kereskedővel magán úton értekezni s a szerződést vele aláíratni. A szállítókat annál inkább ki kell szemelni, mert ezeknek dermesztő hideg, figyelmetlen, mellőző bánásmódja elkedvetleníti a gyengébb, hajlíthatóbb tagokat; a főnök és segítők gúnyos megjegyzései oly kellemetlenül érintettek sok egyleti tagot, hogy az egyleti jegyekkel vásárlásról mindenkorra lemondtak. Az egylet legveszélyesebb — titkos — ellenségei sok helyütt rejtőztek a szállítók álarcza alá.

A saját üzlet nyitásánál több egylet tapasztalta, hogy némely gyáros vagy nagykereskedő vonakodott szerződni

az egylettel, sőt ennek eladni sem akart, nehogy elveszítse kiskereskedő megrendelőit, kik hűtlenséggel, elpártolással fenyegetőztek. Ily esetben, ha más forrásokat nem találhat az egylet, követheti a stuttgartiak példáját, kiknél néhány egyleti igazgató tag *saját nevére* tette a megrendeléseket oly gyárosnál, ki az *egylet számára* szállítani nem akart. A közös árumegrendelés, a központi erélyes ügynökség legtöbbet segít az ily zavarokon.

Az egyleti igazgatóság legalább kezdetben díjtalanul szolgál; mindig becsületére válik a polgárnak, ha közczélokra tud bér nélkül is szentelni havonként néhány órát. Az egylet gyarapodása mellett azonban *jelenléti jegyek* adhatók a tanácskozásbani részvételért minden ülés alkalmával, s eme jegyek az év berékesztésével díjazandók. A pénztárnoknak személyisége, ügyessége és ildomossága sokat tesz, neki a *tiszta haszon* bizonyos százaléka (*antième*) biztosítandó, valamint az egyleti üzlet vezetőnek és boltosnak is, ily módon a nevezett személyek érdeke az egylet érdekével azonosittatik. A zürichi fogyasztási egylet, mely tisztviselőit nem a *tiszta haszon*, hanem a *forgalom* százalékaival jutalmazta, károsultan vette észre, mily nagyban fokozták ezek az egylet forgalmát ez egylet hátrányával is.

A jegyekkel működő fogyasztási egylet alapítása kevesebb nyereségre enged ugyan kilátást, de kevesebb tőkével is megkezdhető. A saját üzlet, ha ügyes kezek vezetik, nagyobb tiszta hasznot és jobb kiszolgálást reményltet, hanem megkezdéséhez jelentékenyebb tőke p. o. 1000—3000 ft kívántatik, s főleg bizalmat érdemlő, szerencsés üzletvivő, e mellett a pártolás és részvétnak is nem csekély mértéke.

Ajánlatos tehát szállítókkal kezdeni az egyletet; így ismerkedhetünk meg az egylet iránti érdekeltséggel, az üzlethez alkalmas személyiséggel, s ezen idő alatt az egylet tőkét is gyűjthet alapúl a saját üzlethez. Könnyebb mód ez a tőkegyűjtéshez, mint a heti vagy havi befizetések követelése vagy utólagos behajtása. Egyleti jegyek használata saját üzlet mellett is czélyszerű marad, mivel a jegyek forgalmából tudható ki azon arány, melyben szétosztandó az egyleti vállalat

nyeresége. Nem helyeselhető, hogy az egyesület tiszta haszna utolsó fillérig kiosztassék a tagok közt, sőt mondassék ki szabályúl, miszerint minden tag köteles a maga osztalékát egy bizonyos magasságig p. o. 10—20 ftig felmondhatlanúl bent hagyni az egyesület pénztárában illetőleg apródonként ily magasságig növelni. Ekkor az egyesület nem csak *fogyasztási* hanem *megtakarítási* intézetnek is tekinthető. Tartsuk szem előtt, hogy a nyeresemény a fogyasztás alapján osztassék ki, az eladás folyó piaci áron történjék, a nyereségből minden tag számára tőke képeztessek, s a tagok lehető kevés készpénz befizetéssel terheltessenek.

A gondolkodó ember könnyen belátja a fogyasztási egyesület észszerű és célszerű voltát, csak hogy egyik a megszokott módtól s kereskedőtől nem akar megválni, másik a feleségét nem képes felvilágosítani az egyesület előnyösségéről, harmadik fél a kereskedők csipős észrevételeitől, negyedik a takarékoskodás által tekintélyét képzelettel leszállítottak; a nehezebb felfogású ember pedig nem képes még belátni az egyesület életrevalóságát, a megtakarítás lehetőségét és előnyeit; bizalmatlankodó és gyanakodó minden szövetkezés iránt, az egyesulettől tehát tartózkodik. Mindezeknek ellenében a következetes, kitartó eljárás eredményét és a jó példa vonzerejét állithatjuk, s tegyünk a kételkedő előtt egy kis számítást. Ha minden font portékánál csak három lat hiányzik is, ezen csekélynek látszó hiány egy mázsánál már háromszázlatot tesz és így míg *egy egész mázsáért fizetünk*, jóformán *csak 90 fontot kapunk*. Holott a fogyasztási egyesület csorbitlan teljes mértékkel mér, mert hiszen *önmagának* ki mérne hamisan. De erről csak úgy győződhetik meg igazán a közönség, ha otthon azonnal mérlegbe vetheti a portékát; az egyesület elterjedését tehát elősegíti azon körülmény, hogy a törvényes mérce olcsón minél több család által megszereztetik, és hogy a nép megszokja annak mérlegelését a mit vásárol. A mérték körüli visszaélések általános megszüntetésére is sokat teend a mérlegelés nagyobb gyakorlatba hozása. Még több sikerre vezet egy-egy talpra esett népszerű előadás oly férfi részéről, kire a nép szívesen hallgat. A felvilágosító és buzdító sz-

FOGYASZT. EGYESÜLET.

vakat tettek követik. Az egylet vezetésére hivatott közegek buzgó, serkentő viselete sem marad hatás nélkül, főleg ha az egylet üléseit, helyiségeit serényen látogatják, időt és fáradságot készséggel áldoznak. Ellenben kárt okozó jellemtelenség elfogadni a megbízatást és aztán lágyemelegen venni, s ez által az egyletet bénítani. A mely vállalat élén helyt foglalunk, annak felvirágoztatásán a rajongással határos lelkesültséggel működünk, ez által másokat is lelkesítünk, a lelkesedés pedig nagyot teremt. Ne mellőzzük az iskola tanítókat kiknek népszerű elbeszélése például arról, hogy „miként lehet a szegény embernek minden legkisebb megerőltetés nélkül egy pár év alatt száz kétszáz forintot szerezni“ bizonyára figyelmet ébresztend minden tanítvány szülőinél. Társas összefüvetek alkalmával az egyletre vonatkozó kérdések és kértelyek áradatának megeredése és kedvező lefolyása megtermékenyíti a munkások kedélyét. A jó akarat és erély célhoz juttat. Gondoljuk meg, hogy ha a város több polgára akarja, akár mértőföldnyi távolságból bevezetik városunkba a tiszta vizet; ki lesz kövezve, ki lesz világítva az útca. Egyesülés által távsodronyt vonunk Európa és Amerika választó tengervize alatt, keresztül furjuk a Mont-Cenis-t, elhasítjuk Áfrikát Ázsiától, és a Pacific pálya vas szalagja által kötjük össze az atlanti tengert a csendes tengerrel. Ha a gazdagok ezresei ennyit bírnak felmutatni, a vagyontalanabbak millió és millió fillérei, melyekből szintén ezreszek gyűlnek össze, nem bírnának semmit felmutatni?

Ne csüggedjünk!

A fogyasztási egyletek új tőkeparányokkal termékenyítik a közgazdaság téreit és gyarapítják a munkás osztályt. A magaslatok növényzetét sűrűn hulló esőzések táplálják, az alacsony száraz rónák vetéseit pedig, melyekre eső bőven hullani nem szokott, a harmat növeli. A fogyasztási egylet, mely harmatcseppnyi részletekben és tisztaságban gyűjti a termelő tőkét nem marad üdvös eredmény nélkül. A tag képes családját tisztességesebben eltartani, valamint megtakarítani, s néhány év múlva jövőjére vigasztalódással tekinthet, önbizalma és önbecsülése józanul emelkedik.

A fogyasztási egylet nem terheli, sem a jelen, sem a jövő nemzedéket, sőt ellenkezőleg biztosítja azt, ami előttünk legbecsesebb, t. i. maradékaink boldogulását, szilárdítja a társadalmi rendnek alapját és a mostani nemzedék számára kiérdemli az utódok háláját.
